

К. Антонович

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА

КАТЕРИНА АНТОНОВИЧ

УКРАЇНСЬКИЙ ОДЯГ

ІСТОРИЧНІ ЗАМІТКИ

Практичні поради, рисунки, взори

ОДЯГИ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Перше видання - 1954 - Вінніпег
Друге поширене видання - 1964 - Вінніпег
Третє видання - 1976 - Торонто

Накладом "Жіночого Світу", журналу Організації Українок Канади

KATERINA ANTONOVICH

THE UKRAINIAN COSTUME

HISTORICAL NOTES

Practical Instructions, Illustrations, Cross-Stitch Designs

COSTUMES OF THE COSSACKS EPOCH

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Перше видання цієї праці нашої визначної спеціалістки й знавця українського мистецтва та народньої культури, Катерини Антонович, що появилося десять років тому, стрінулося з великим зацікавленням широких кол української громади й розійшлося в цілому. Воно викликало теж позитивний відгомін у науковому світі, згадати б хоч рецензію в "Мідвест фолклор" (ч. 3 за 1956 р.), що його видає Університет Індіани в Блумінгтоні, США.

Щоб піти на зустріч багатьом зацікавленим у набутті цієї праці, Видавництво рішило випустити в світ друге, перевірене й значно поширене авторкою, видання. Треба думати, що воно зустрінеться з неменшою прихильністю серед зацікавлених, як перше.

Маючи приємність співпрацювати з шановною Авторкою не тільки в цьому виданні, але взагалі на сторінках "Жіночого Світу", хочу при цій нагоді скласти сердечну подяку Сеньйорці українського мистецтвознавства за її невтомний труд для піднесення української культури в діяспорі, а зокрема за допомогу своїми працями й статтями зберегти й розвинути справжній український стиль у ділянці народнього одягу на еміграції.

Стефанія Бубнюк

Книжку "Український Одяг" перевидано
в третє в Торонто.

Всі права застережені — All rights reserved

Тираж 2,000 прим.

Обгортка, рисунки і вибір узорів Авторки

Катерина Антонович

ВСТУП

Українське народне мистецтво, як і мистецтво інших народів, охоплює різні прояви людського життя.

Ми бачимо ще в давню давнину, коли людина почала виробляти різні знаряддя для свого вжитку, вона змагала до того, щоб їх прикрасити. Людині мало було зробити тільки ужиточну річ — вона мусіла бути і гарною. Напр. у розкопках старих селищ знаходять куски різного посуду і він вже прикрашений рисунком, комбінацією кількох ліній. У пізніших розкопках комбінація ліній стає більш вибагливою, складнішою. Майстер намагається передати те, що він найчастіше бачить — ту природу, що його оточує — листки, квіти, пізніше звірят — він їх стилізує, властиво переносить ідею так, як він їх уявляє, і може не зовсім так, як воно є в дійсності. В розкопках знаходять різні металеві прикраси, зброю з пишними орнаментами, каблучки, перстені, дукачі і інше. Вже пізніше приходять праці з дерева з різними різьбленими прикрасами. Кожна з наших дерев'яних церков є твір народнього мистецтва.

Яку сторону життя українського народу ми не взяли б, всюди зустрічаємось з бажанням прикрасити кожен річ, яку він виробляє.

Українська жінка також хоче прикрасити все своє і своєї родини життя. Хоче вона те життя, іноді і дуже тяжке, зробити радісним, милішим і тому вкладає до цього багато любови і смаку. В домашній праці і на полі — всюди лунає її пісня, то радісна, то сумна, але легше працюється, коли праця доповнюється піснею. А пісня є одним з проявів українського мистецтва.

Жінка хоче прикрасити і все, що її оточує. Вона хоче мати чистеньку біленьку хату з візерунками над ліччю, вона прикрашує вишиваними рушниками й іншими прикрасами, як голубки, які іноді дуже майстерно зроблені з чорного хліба і паперу, "Богів", себто образи і т. д. Але крім чистоти, вона прикрашує себе, чоловіка і своїх дітей вишиваними речами. Вишивання — це один з необхідних проявів мистецького життя української жінки. Вона вишиває сорочки собі, чоловікові, дітям,

часто вночі, бо вдень не має на це часу за щоденною працею. Тут цікаво навести такий факт: спочатку при большевиках не було ані полотна, ані заплочі (ниток до вишивання), а образи і хату звикли прикрашувати рушниками, то вже рушників не вишивали, а малювали на папері. Для цього були спеціальні майстерні, що це робили. Малювали надзвичайно цікаві взори, вже пристосовані до матеріялу-паперу, часто зовсім неподібні до вишивки, але хата, по стродавньому звичаю, все ж могла бути прикрашена.

Українські народні майстри розумілись дуже добре на матеріялі, з якого зроблена річ, і рисунок підбирали до матеріялу; ніколи вони не переносили рисунок з вишивки на книжну графіку, ні на дерево; ніколи не перенесли вишивку на писанку і навпаки, як це тепер часто роблять, не розуміючи матеріялу, а просто копіюють рисунок, не звертаючи уваги на те, чи він підходить до матеріялу і до тої речі, на яку переноситься.

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ

Україна наша велика. Вона тягнеться від Кавказу до Закарпаття і в кожній частині України одяг пристосовують до оточення. до природних умов і тому одяг дуже між собою різниться. Ясно, що одяг у степовій Україні не буде такий, як у Карпатах. І між цими двома кінцевими точками є ціла низка змін і переходів. Одяг навіть у сусідніх селах різнився — вишивали інші взори й інакше одягались і часто по цих узорах можна було пізнати, з якого села походить вишивка. А в різних місцевостях України ця різниця була дуже велика і щодо способу носі і щодо кольорів. У північній частині України вишивають переважно тільки червоними нитками, в середній частині України старіші вишивки були вишивані білими чи сірими (небілена полотняна нитка) — це на Чернігівщині, Полтавщині, Київщині і Харківщині. Пізніші вишивки вишивані двома барвами — червоною і синьою та червоною і чорною. Коли синю залоч почали барвити аніліновими фабричними барвами, а не ростиновими, як це робили раніше, то тоді синя барва почала пускати

і мсувати вишивку і тому жінки перейшли на чорну барву. Вони часто запікали заповоч у хлібі, бо тоді, казали, барва не пускає, а робить колір тривким.

На Волині і Поділлі вишивали переважно чорними нитками, іноді, де-не-де вкраплена кольорова, червона чи помаранчова цятка, або білими нитками; ще більше на півдні сріблом і золотом. У західніх частинах України — Буковині, Галичині й Закарпатті — вишивають різнокольоровими нитками. Там вводять усі кольори, але кожна місцевість має специфічні для неї взори і кольори.

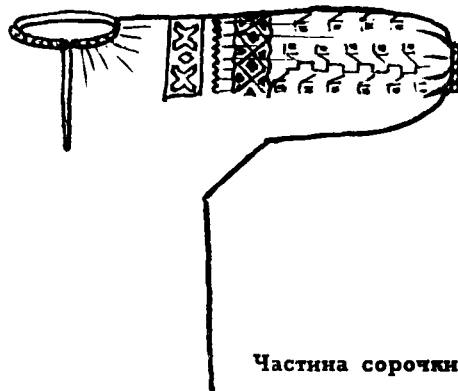
Способи вишивання можна поділити на: 1) мережку (нитки витягаються), 2) вирізування, яке з'єднується з настилуванням, 3) гладь чи настилування, 4) хрестикове вишивання. Ще є 5-ий спосіб спеціального настилування кольоровим шовком, який був дуже поширений у козацькій добі. Цим способом вишивали одяг жінок козацької старшини, а також простирала й наволічки; тоді вишивали шовком однієї барви з золотими нитками. Колір був червоний або зелений із золотом, а іноді і чорний; ці вишивки можна було бачити в Київському Музеї. Цей спосіб вживали також для церковних речей: старовинні воздухи, ризи, старовинні антиминоси. Їх вишивали так само — однокольоровими шовковими нитками з сріблом чи золотом. Тепер вишивають різнобарвно і тому цей спосіб вишивання втрачає свій старовинний специфічний стиль, свою сувору витриману красу. Його неправильно тепер прийнято називати “церковним вишиванням”. Мабуть, правильніше було б його назвати стилем вишивки “козацької доби”, чи “козацького барокко”.

Так званий “полтавський” жіночий одяг прийнято брати за основу української народної ноші. Він складається з таких частин: сорочка, плахта, запаска (попередниця), пояс, корсетка, зобітки, намисто і вінок.

СОРОЧКА

Сорочка має пишно вишиті рукави. На верху рукава вишивають звичайно дві поперечні полоси, одну на *устаці* (полицу), ширшу до 3 часом і більше інчів. Друга поперечна полоса на *підполізці* трохи вужча. Вздовж

рукава вишивають візерунок в усю довжину, або окремі стилізовані квіти чи зірки. Полик і підполіччя ніколи не вишивають тим самим узором. Підполіччя пришивають до полика спеціальним способом (гл. рис. на ст. 11). Спереду на сорочці мусить бути розріз (його не вишивають)

Частина сорочки з рукавом

Виріз навколо шиї збирають (він досить широко відкриває шию) і його обшивають вузькою вишитою лямівкою; на кінцях коло розрізу роблять дві петельки, в які протягають стрічку і зав'язують. Груди (пазуху) в жіночих сорочках, за винятком деяких місцевостей, майже не вишивали, бо іноді одягали так багато намиста, що воно закривало більше ніж пів грудей. Коли ж носили корсетку, тоді вишивки не було видно. Нижню частину на сорочці — *подол* теж вишивають візерунком, іноді досить широким, часом до трьох інчів; він мусить бути видний з-під плахти чи спідниці. Взори на рукаві і на подолі мусять мати три різні візерунки. Український орнамент такий багатий, що дівчина завжди для вишивання брала різні взори, щоб вони не повторювались і тільки, хто цього не знає, вишиває однакові візерунки, але цю нашу особливість завжди треба брати на увагу і пам'ятати, щоб ніколи не вишивати той самий взір!

Кінець рукава обшивають такою самою вузькою лямівочкою, вишитою як і на шиї, іноді ширшою. Перед тим рукав збирають досить вільно, щоб можна було дотягнути до ліктя і пишно спустити. Іноді верхня частина сорочки робиться окремо від долішньої; тоді

долішня частина буває як спідниця і зветься *подолок*, теж вишитий.

Сорочка може бути вишита різними способами, про які сказано вище. Тепер найчастіше вишивають хрестиками, бо це один із найлегших способів вишивання. Вишивають червоними і синіми, чи червоними і чорними нитками.

На жіночих сорочках Полтавщини дуже часто комбінували зори настилування і вирізування. Вирізування багато складніше і потребує вміння, але воно незвичайно гарне, бо тоді рукав видається прозорим мереживом, а вишивання білим по білому виглядає дуже шляхетно. Але для сцени звичайно вживають кольорових ниток, щоб було яскравіше і видніше.

ПЛАХТА

Плахту одягають переважно у свята. Це продовгастий прямокутник до двох ярдів завдовжки, витканий квадратами (кратками) з зірками. Основа тканини буває: бавовняна, вовняна, чи, особливо в святочних плахтах, шовкова. Тоді вони дуже легенькі і гарні: тло буває переважно червоне, але бувають і іншої барви, синьої, чи у старших жінок чорної. В кратках виткані зірки бувають кількох різних рисунків у цій самій плахті; зірки виткані різними кольорами; туди входять білий, жовтий, зелений, синій, чорний, дуже майстерно і зі смаком підібрані. Одна поздовжня половина плахти розпорена посередині, але не до самого кінця, а на кілька інчів (3-4) зверху зшита. При одяганні складається в ширину пополювині, при чому розріз приходить з-заду; з-під нього видно другу половину плахти, яка під розрізом виткана іншим способом, а власне поперечними, невеличкими, продовгастими прямокутниками, які і видно з-під розрізу. На кінцях плахти спереду і з-заду пришиті китиці чи кутаси. В тому місці, де плахта перегнута вдвоє, протягають крайку, чи тасьму, якою прив'язують плахту до стану, або пришивають тасьму до країв плахти і так її прив'язують. У Канаді є матерії ткані в клітку, з якої можна зробити дуже подібну до плахти обгортку, а якщо вишити зірки, які бувають на плахті, ручно, то подібність буде

Дівочий народний одяг

ще більша. Іноді тканину не перегинають вдвоє, а надягають як обгортку. Спереду надягають запаску (попередницю). Коли плахти нема, вживають широку складану або зібрану спідницю з гладкої, або в дрібні квіточки матерії. Внизу впоперек нашивають іноді на спідниці кілька неблискучих кольорових або чорних полосок, або рівної чи хвилястої тасьми.

ЗАПАСКА (ПОПЕРЕДНИЦЯ)

Запаска буває тканя в поперечні полоси з переважно геометричним орнаментом, в досить яскравих кольорах; іноді вишита руками по кольоровій матерії. Її вишивають теж поперечними полосами, при чому знизу виши-

зають ширшу, а догори все вужчими кількома полосами, в залежності від ширини вишивки. Рубець обшивають різнокольоровою вовною, таких кольорів як вишивка. Колір попередниці мусить бути відповідний до плахти і корсетки, але барви не мають бути мляві, бліді, а повні: зелені, червоні, сині й інші (попередниці не повинні бути білі й ніколи не можуть бути того самого кольору, що корсетка). Треба сказати, що в нашій народній ноші завжди були підібрані барви з великим смаком і всі окремі частини одягу гармонізували зі собою. Тисячолітня культура українського народу і його давні традиції відбилися на шляхетності вбрання і гармонії кольорів як у жіночому так і в чоловічому одязі.

До праці дівчата і жінки носили дві *запаски* — передню і задню; вони робились з досить сильної вовняної тканини, чорного чи темно-синього кольору, звичайно ткались дома, і корсетки до них не одягали. Але і тут дівчата і жінки пильнували, щоб виглядало гарно. Напр. до дріх чорних запасок надягали ядро червоні коралі, яскраво-червону стрічку чи хустку на голову, червоний пояс і чобітки з червоними халаявками і при цьому сіяючо біла сорочка. Це було так гарно, що, як у нас казали, “очі вбирало”, бо справді це все було підбрано з великим смаком. З-під запасок було видно подол сорочки, а при русі між двома заласками було видно сорочку.

ПОЯС

Пояси бувають широкі, ткані поперечними, досить яскравими полосками; іноді бувають гладкі, однобарвні, частіше червоні, іноді зелені та сині. Іноді тчуть зовсім вузький, тоді він зветься крайкою і прив'язує плахту чи запаску. Пояси бувають досить міцні — вовняні чи шовкові, — щоб добре тримали.

КОРСЕТКА

Корсетку-безрукавку одягають коли зимнішає, або в свята для врочистости; вдома коло господарства і вліті звичайно корсетки не одягають.

Корсетки бувають прості і парадні, в залежності від матеріялу, з якого зроблені: оксамиту, шовку, парчі, вовни, бавовни, чи на-

бойки з квіточками на чорному чи синьому тлі. Корсетку звичайно роблять на підшивці з легкої бавовняної матерії, щоб вона добре лежала. На будень вживають прості корсетки, а в урочистих випадках парадні. Парадні святочні корсетки і звичайні до господарства мають цей самий крій. Верхня частина охоплює стан стисло, “обшикнуто”, як кажуть наші дівчата. Ззаду від стану вниз ідуть “вуса” — три, п'ять, сім. Три не так часто, частіше п'ять, а іноді роблять і сім. Вуси складають всередину. Кожна складка, від стану вужча, до низу поширюється. На стані кожен вус закінчується трикутником з іншої матерії, такої як обшивають інші частини корсетки і на нього нашивають гудзик на кружечок з якоїсь ще іншої яркої матерії. Застібають корсетку з переду з лівого боку на гачки, від шиї до стану, а всередині прив'язують тасьмою до стану. По всій довжині корсетку рівно обшивають зверху вниз іншою матерією, яку вирізують трикутниками з іншої матерії як корсетка. Такими самими трикутниками обшивають виріз рукавів і навколо шиї. Іноді можна обшити й рівною полоскою, іншої барви, як корсетка. Обшити можна також хвилястою тасьмою, вузькою в 2-3 ряди (гл. рис.), але не золотою і не блискучою.

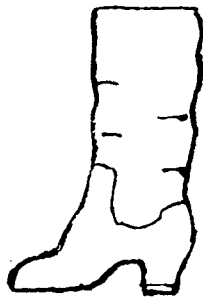
Розмір зубців до корсетки

Корсетку, звичайно, не вишивають, особливо ніколи не можна вишивати блискітками, чи блискучими намистинками, як тут іноді роблять і тим порушують строгу красу типового українського одягу. Стан корсетки завжди роблять трохи вище нормального стану (на

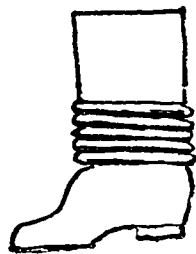
ліе до 1-го інча). Корсетки бувають довші чи коротші; звичайно міряють від шиї до стану і таку саму довжину беруть до кінця корсетки, або таку довжину, як спущена рука. Низ корсетки, звичайно, нічим не обшивають. Іноді корсетки роблять майже до колін. Кишені з двох боків спереду прикрашені так само як навколо шиї чи рукавів.

ЧОБОТИ

На будень чоботи носять звичайно чорні з пів-низькими закаблуками (влітку до праці і біля хати ходять звичайно босоніж). У свята одягають сап'янці — так називають чобітки зі спеціально виробленої шкіри “сап'яну”, дуже м'якенької і легкої. Вони можуть бути різного кольору: червоні, жовті, зелені і їх також підбирають до одягу. Їх шиють дуже майстерно, часто на високих закаблуках із срібними підківками, які під час танцю гарно дзвонять і відбирають такт. Іноді їх роблять із трохи загнутими догори носками, а іноді до чорних чобіт роблять червоні халявки.

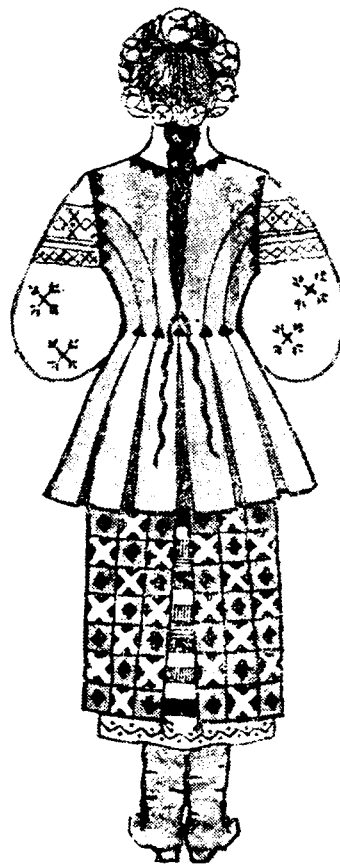
Український чобіт

Московський чобіт

Тут ми мусимо пояснити, яка різниця між українськими і московськими чобітьми. На це мусимо вважати, щоб до українського одягу не надіти по незнанні московських чобіт. В українських чоботях халявки рівні, тільки злегка зморщені, як видно на рисунку. Халявки московських чобіт складені на гармонійку трохи вище кісточки вгору, а вже потім починається гладка халявка (гл. рисунок). Чоловічі українські чоботи різняться тим самим. Подол сорочки мусить прикривати верхній край чобіт. (Між чобітками і сорочкою не повинно бути видно панчіх, як тут це

іноді носять). Наші дівчата носили ще і півчеревички з протягнутою червоною або зеленою тасьмою, але характерним є все ж високі чобітки.

Дівочий народний одяг ззаду

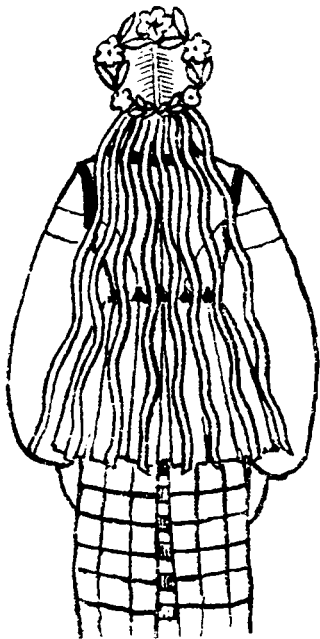
НАМИСТО

На Україні ніколи не надягали блискучого дутого намиста, що називалось “буси”; це носили на Московщині. У нас носять коралі червоні, бурштинове чи кам'яне намисто, іноді скляне, лите чи різане, знову таки не дуте; чи підробку під коралі, яка буває іноді дуже добра (як це можна бачити в Музеї Осередку Української Культури й Освіти у Вінніпегу). На намисті носять дукач. Це срібна чи золота монета з ушком, або спеціально зроблений срібний різаний образок, іноді позолочений,

прикрашений камінцями, або різнокольоровим склом на так само прикрашеній привісці. Їх раніше спеціально виробляли в Україні, бо ці дукачі дуже в нас любили носити.

ВІНОК, СТРІЧКИ, ЗАЧІСКА

Вінок роблять з невеликих польових квітів, як волошки, мак, ромен, дика рожа і інших. Звичайно роблять вінок спереду трохи вищий ніж ззаду. Стрічки прив'язують до вінка і спускають по спині до кінця корсетки, іноді й нижче і не завертають наперед. Іноді стрічки пришивають до окремої стрічки, яку одягають довкола шиї разом з намистом; тоді стрічки спускають по плечах не з вінка, а з шиї.

Дівчина у вінку ззаду

Стрічки мусять бути повних кольорів, виразні, яркі, не ніжно блакитні чи рожеві, а червоні, зелені, сині, жовті.

В Україні вони були виткані шовком різними квітами, також в ярих барвах. Кількість стрічок може бути різна. Звичайно молоді дівчата носять їх багато.

Зачіска завжди мусить бути гладка, в од-

ну чи дві коси, розділ посередині (доріжка). Тому, що тут майже в усіх волосся наондульоване (покучерявлене), то треба пригладити і зробити посередині стежечку-доріжку (розділ), а кучері підкласти під вінок, щоб їх не було видно. Ззаду наондульоване волосся залишити й закрити вінком і стрічками, а не пускати кучерями спереду й ззаду, як це тут постійно роблять!

Як уже одягати українське вбрання, то треба притримуватися наших способів одягання й зачісування і показати чужинцям, що ми відносимось до нашого одягу і наших традицій із повагою, що ми плекаємо й підтримуємо їх.

Наш нарід витворив одяг і має давні традиції, що їх передавалося поколіннями від матері до доньки, і правила, як його треба одягати. І коли ми вбираємо український одяг, мусимо продумати всі подробиці, щоб усе гармонізувало одно з одним, не різало ока, щоб не було начеплено нічого зайвого, що до одягу не йде, і дівчина тоді буде виглядати гарно як квіточка.

Дівчина зі стрічкою і китичками квітів по боках голови

Замість вінка наші дівчата часто пов'язували навколо голови стрічку, а тоді по обох боках голови над вухами давали одну квітку, або китичку квітів, що заміняло вінок; це також дуже гарно. Дівчина вибирала з цих прикрас голови або те, що більше підходило

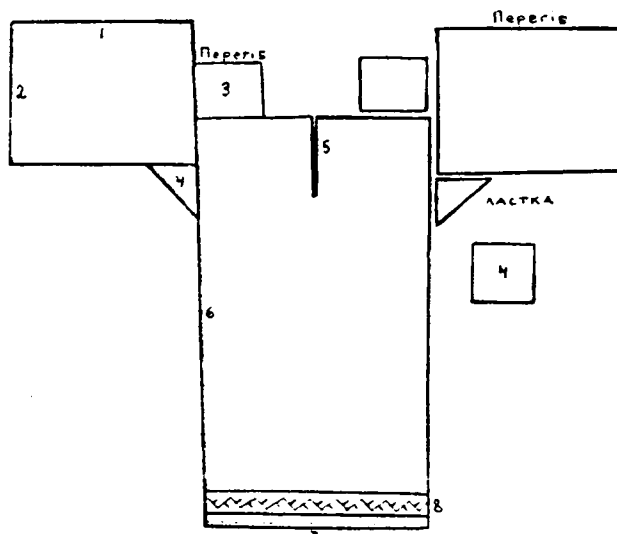
до обставин, або те, що їй було більше до лиця: стрічки тоді спускались від шиї. Іноді пов'язували голову одною стрічкою без квітів.

Коси іноді укладали навколо голови, як рінок і іноді їх уквітчували квітками. Коси заплітали на різні способи, іноді дуже складні, тоді волосся ділили не на три частини, як звичайно, а на багато і їх дуже майстерно переплітали.

(Замужні жінки носили очінок, під який ховали волосся. Коли виходили десь далі з хати, то поверх очіпка пов'язували хустку. По сільських традиціях жінка на селі не може ходити простоволоса — це рахується соромом. Жінка, коли пов'язує хустку, то закриває всю голову; дівчина складає хустку і пов'язує навколо голови так, щоб потилиця з волоссям була відкрита, хоч уже тепер і вони закривають голову хусткою).

КРІЙ СОРОЧКИ

Старовинний крій сорочки, який зберігся й до цього часу, характерний тим, що має всі прямі лінії по прямій нитці; ніде не вирізано по скісній нитці, як це ми бачимо в сучасному одязі, а все прямокутниками.

Сорочка

Сама сорочка, уставки (полики), рукави, ластка (клинці або вставка під рукавом) —

все шилось по прямій нитці, при чому не просто зшивали, а завжди спеціальним стібком — то ялинкою, то настилуванням, то мережкою, то ще якимсь іншим способом. Часто кожна жінка придумувала свій спосіб, щоб він прикрашав сорочку. На рисунку можна бачити всі частини сорочки. Спереду по середині розріз, закладений рубець часто прошивали мережкою, дуже вузенькою, білими нитками, а іноді він був просто обрублений.

Навколо шиї збирали в один раз, чи частіше рівенько кілька разів і обшивали по зібраному вузенькою вишитою лямівкою і робили дві петельки, як сказано раніше.

Рукави збирають головками, морщенням, чи іншим способом зверху, а внизу також збирають і обшивають лямівкою. Ластка (клинці) вставлена між рукавом і сорочкою для того, щоб сорочка була вільна і ніде не тягнула, і щоб рукав був широкий і вільний.

Головки

Край зігнутої матерії збирають хвилястою лінією; коли стягнути нитку виходять головки. Їх пришивають до полика (плеча) двома способами: за кінчик кожної головки, — тоді між головками будуть дірочки, або нашивають зверху, — тоді не буде дірочок.

Подолок може бути вишитий різними існуючими способами: вирізуванням, настилуванням, мережкою з хрестиками, іноді комбінують вирізування з настилуванням, хрестики з мережкою і ін.

На подолі рубець прошивають мережкою або іншими стібами (гл. вище).

Пояснення до рисунка сорочки

1. Довжина рукава залежить від довжини руки. Приблизно рукав має 18 інчів, а полик (уставка) (3) 8 інчів — разом 26 інчів.
2. Половина ширини рукава є 12—14 інчів (разом 24—28 інчів).
3. Половина ширини полика (уставки) повинна бути 4½—5 інчів (разом 9—10 інчів).
4. Ластка (клинці) це квадрат від 3½—4 інчів.

5. Розріз сорочки має 5—6 інчів.

6. Половина ширини сорочки є звичайно 24—26 інчів, хоч може бути і ширша, в залежності від фігури.

7. Довжина сорочки залежна від росту особи.

8. Ширина вишивки низу сорочки буває від 2—3 інчів.

КРІЙ КОРСЕТКИ

Загальний крій, який би всім підходив, дати неможливо. Корсетка мусить добре лежати на фігурі і підкреслювати стан, тому кожна, що збирається шити корсетку, мусить мати точну міру і країти відповідно до неї.

Тут ми даємо крій на фігуру ч. 14 (size 14), але і його, як шити, треба перевірити по фігурі і відповідно виправити.

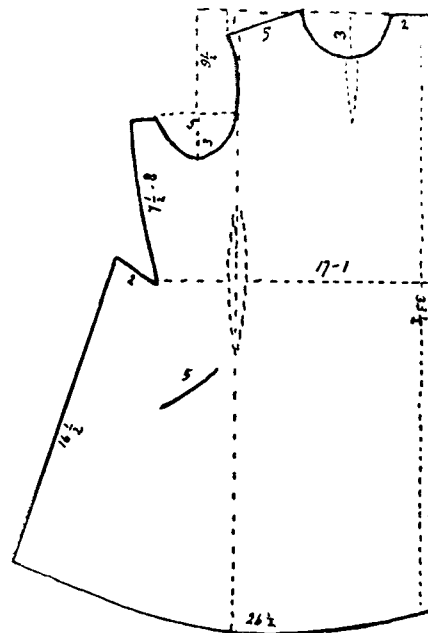
Вовняного матеріялу, шириною 54 інчів треба 2 до 2½ ярдів, якщо вузчий, то треба додати матеріялу. Якщо обшивати зубцями, то треба коло одного ярду матерії на зубці, шириною 36 інчів. Зубці не роблять широкими, висота їх не більше одного інча (гл. рис. на стор. 8). Зубцями обшивають перед корсетки, по довжині, навколо шії, рукавів та кишені.

Треба сказати, що в деяких місцевостях обшивають корсетку ще і внизу так само, як навколо шії і рукавів, але це роблять далеко не всюди, тому що різка поперечна полоса, яка перетинає фігуру, робить її коротшою і грубшою, що дівчата дуже добре розуміють і цього уникають.

Перш, ніж приступити до крою, ми мусимо ще раз нагадати, що корсетка завжди зашнуровується з лівого боку, ніколи з правого, як це нераз бачимо.

Взагалі треба завважити, що не тільки український одяг, а і всі жіночі одяги застібаються з права наліво.

Іноді (дуже рідко) роблять застібку в корсетці посередині спереду. Але в цьому випадку, як і при застібці з лівого боку, корсетка ніколи не має бути розтібнена.

Перед — права половина

ПОЯСНЕННЯ ДО РИСУНКІВ

I. Правий перед

Довжина — 33½ інчів

Ширина в стані — 17 інчів, мінус витинка

Довжина боку — 7½—8 інчів

Довжина від стану до низу — 16½ інчів

Ширина внизу — 26½ інчів

Скосити плече на 1 інч

Виріз шії між плечима (по прямій лінії)

5½—6 інчів

В глибину 3 інчі (виріз шії)

Кишенька зправа, скосо вирізана на 5 інчів

Відступ кишені від стану — 4—5 інчів, від боку 6—7 інчів.

Висота вирізу рукава від прямої лінії — 9 інчів

Ширина вирізу рукава — 5 інчів

Від вирізу шії допереду — 2 інчі

Витинка від шії вниз робиться тоді, коли виріз заширокий

Витинка на стані робиться по прямій лінії від вирізки рукава додолу.

II. Лівий перед

Довжина — $33\frac{1}{2}$ інчів

Ширина в стані — 10 інчів, мінус витинка

Довжина боку — $7\frac{1}{2}$ —8 інчів

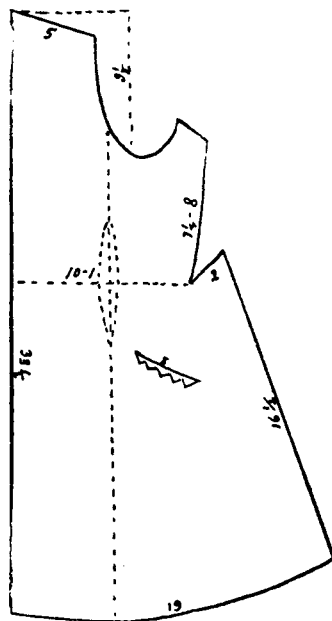
Довжина від стану до низу з боку — $16\frac{1}{2}$ інчів

Ширина внизу — 19 інчів

Довжина плеча — 5 інчів

Скосити плече на 1 інч

Висота вирізу рукава — $9\frac{1}{2}$ інчів від прямої лінії

Перед — ліва половина

III. Ліва половина спини

По прямій нитці зверху до низу довжина — 33 інчів

Довжина зверху до стану — 13—14 мінус 1 інч

$\frac{1}{2}$ ширини спини нижче плеча — $7\frac{1}{2}$ інчів

Плече — 5 інчів

У стані — $3\frac{1}{2}$ інчів

Довжина вигнутого боку — $10\frac{1}{2}$ інчів

Від стану вниз — 17 інчів

Від середини стану вниз — $16\frac{1}{2}$ інчів

Ширина внизу — 19 інчів

Така сама половина спини має бути з правого боку.

IV. Лівий бік

Від вищої точки до низу по прямій нитці — $26\frac{1}{2}$ інчів

Довжина вигнутого боку зверху до стану — $10\frac{1}{2}$ інчів

Коротша вгнута лінія боку — $7\frac{1}{2}$ інчів

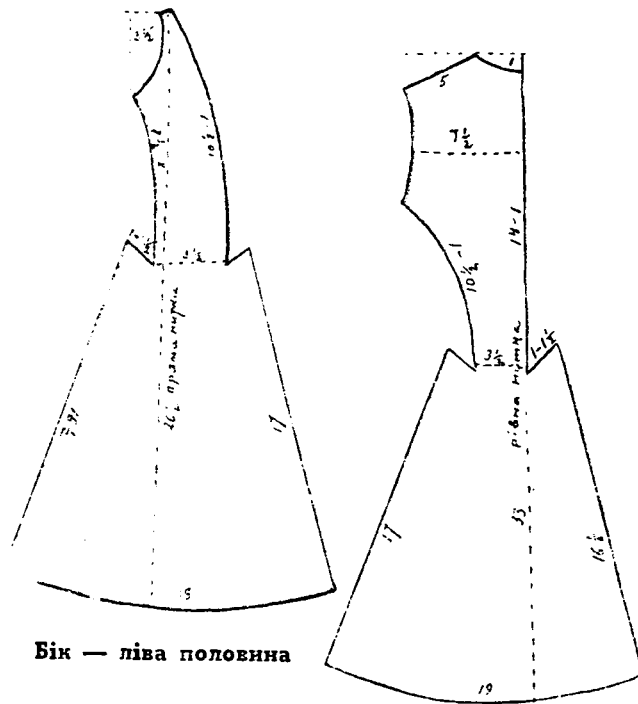
Сторона, що пришивається до спини, від стану вниз — 17 інчів

Сторона, що пришивається до переду від стану — $16\frac{1}{2}$ інчів

Ширина стану — $3\frac{1}{2}$ інчів

Скіє вгорі — $3\frac{1}{2}$ інчів

Від стану на сторони крій іде вгору, на 1— $1\frac{1}{2}$ інчів, це щоб склади добре лягали. Всюди рахуємо лінію згори до стану без одного інча — це тому, що лінія стану українського одягу (корсетки) мусить бути трохи вища, ніж нормальний стан.

Бік — ліва половина

Спина — ліва половина

Всі розміри дані вже з додатком на заложення і на вшиток у правому переді відмічено. Ззаду всі шви від стану вгору і вниз закладати так, щоб розміри між швами були однакові і розміри складок (вусів) також однакові (гл. рис. на стор. 9).

На стані, де кінчаються вуси, для зміцнення і для прикраси нашивають трикутникчик з іншої тканини, гострим кінцем угору, і на нього пришивають гудзик на кружечок з тканини ще іншого кольору.

ДИТЯЧИЙ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ

Дитячий український народний одяг складається з таких самих частин, що й жіночий, але він простіший, ніж у дорослих — корсетку одягають дуже рідко, частіше просто сорочечку, спідничку (не плахту), запаску і пояс, на ногах чобітки, на шії два-три разки намиста, на голові стрічку, або маленький віночок із кількома стрічечками ззаду.

Щоб усім було ясно і зрозуміло, подаємо опис кожної частини дитячого одягу зокрема.

ПРИКРАСА ГОЛОВИ

Голову можна пов'язати просто одною стрічкою, або стрічкою, на якій по обох боках голови над вухами дати по одній квітці, або невеликій китиці. Частіше накладають на голову не дуже пишний віночок, іноді рівний, іноді спереду трохи вищий. У віночку квіти можуть бути різні, але найкраще польові, як: маки, волошки, ромен... Ззаду до вінка прив'язують кілька стрічок, які не повинні бути пастельних барв (рожеві, блакитні), але яскраві, повні, а саме: червоні, зелені, сині, жовті... Іноді стрічки прив'язують до намиста; це можна робити тоді, коли прикрашають голову стрічкою, без віночка. Волосся на голові в нас на Україні, зачісували гладко, з переділком посередині; тепер інша мода і майже всі мають коротке закручене волосся. Для українського одягу треба його пригладити, щоб не було дуже розтріпане. Спосіб прикраси голови, колір стрічок і квітів добирати так, щоб було гарно, скромно, але до лиця дівчині.

Прикраси голови (спереду і ззаду)

Дівчинка в українському народнім одязі

НАМИСТО

Намисто дівчатка носять на шії. Воно не може бути блискуче, ані дуте, тільки лите, або різане, добре — червоне, подібне до правдивих коралів, якщо таких не має мама чи бабуся. Можна вживати також намисто жовте чи червоне — бурштинове.

ЧОБІТКИ

Чобітки дівчата в Україні носили червоні, зелені, або жовті. Якщо не можна мати справжніх чобіток, тоді можна зробити штучні халяви з червоної, зеленої, або жовтої церати, до звичайних черевиків, щоб разом робили враження справжніх чобіток, а коли вже і цього не можна було б зробити — тоді треба мати самі черевички і червоні панчішки.

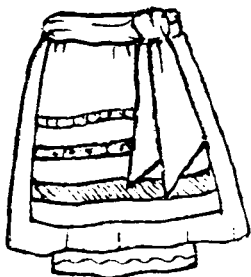
ПОЯС

Якщо нема тканого з полосками, як це було в нас, на Україні, тоді можна зробити його з однобарвної, м'якої, вовняної, або шовкової, не блискучої, червоної, або зеленої матерії, три інші завширшки, щоб м'яко укла-

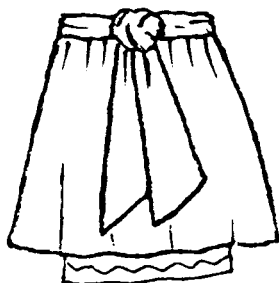
дався в складці. Можна купити в крамниці Ітона ткани пояси, подібні до наших. Пояс можна зав'язувати ззаду, або спереду з одного, або з двох боків (гл. рис. на стор. 14).

ЗАПАСКА

Запаски в нас бували ткани, з однобарвної, не білої і не блискучої вовняної матерії. Край фартушка закласти і обметати різнобарвною вовною: червоною, зеленою, синьою, білою так, як роблять петлі, невеличкими кусочками. Як є можливість, то можна запаску вишити поперечними полосками; тоді нижня полоска має бути ширша, середня вужча, а сама верхня вузька; полоски треба вишити орнаментом, а не рожами. Не розшивати фартух блискучими цятками як роблять іноді на сцені, в театрі. Вгорі запаски пришити поясок, який зав'язується ззаду.

Запаска з вишитими полосками

В'язання пояса ззаду

СПІДНИЧКА

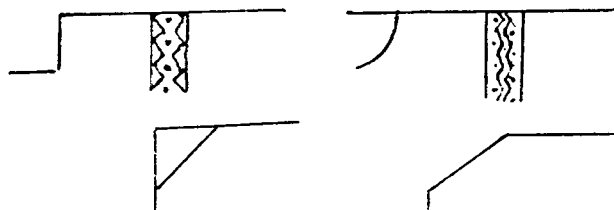
Спіднички роблять різні: червоні, сині, зелені в одному кольорі, або в дрібні квіточки; коли однокольорові, тоді внизу, впоперек, можна прикрасити поперечною полоскою з оксамиту, або тасьми іншого кольору. Спідничку можна робити з легкої вовняної або бавовняної матерії. Роблять їх широкими, зверху збирають під пасок зборами або складами. Кожна дівчина підбирає колір спіднички по своєму, щоб не були всі однакові.

СОРОЧКА

Сорочки в нас, звичайно, шили з льняного полотна; тут можна шити з бавовняної, або іншої білої матерії, щоб тільки не була

блискуча. Треба завважити, що сорочки так, як і дорослих, кроїли по прямій нитці, а ніколи по скісній і не робили вирізки півколом. Робили їх з кількох кусків (гл. рис. на стор. 11): сама сорочка, два рукави і дві уставки (полики) та дві ластки-клинці (квадрати), які вставляються між рукавами і сорочкою. Спереду сорочки, посередині, зробити розріз до пів грудей і обшити тоненькою мережкою.

Уставка, або полик, це прямокутник (два нерозрізані квадрати), які треба міряти від шиї, вздовж рамена, додаючи два інчі нижче плеча. До цієї уставки пришивають рукав.

Частина рівного рукава з ласткою Частина рівного рукава без ластки

Рукав пришивають до полика різними способами: голівками, морщинками (гл. рис. на стор. 11). Його вишивають впоперек орнаментом, а по ньому можна й розкинути зірки не дуже великі, або стилізовані квіти.

Довкола шиї і рукавів обшивають вузькою лямівкою з вузькою вишивочкою. Рукав обшити досить широко, щоб його можна було посунути по руці вгору.

Внизу сорочки навколо, приблизно пів до одного інча від нижнього краю, вишивають подолок українською вишивкою приблизно на два пальці ширини. Цю вишивку видно з-під спідниці.

Пошиття сорочки для дівчинки можна улегшити, а саме: рукав не робити з окремих кусників, але просто перегнути матерію, вирізати ширину рукава і між ним і сорочкою вшити квадрат (ластку). Можна також цілу сорочку з рукавами вирізати, як кімоно, без ластки (гляди рисунок вгорі).

Хлоп'ячий народний одяг складається з вишитої сорочки, шараварів, пояса, жупана, чобіт і шапки.

ЧОЛОВІЧИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ

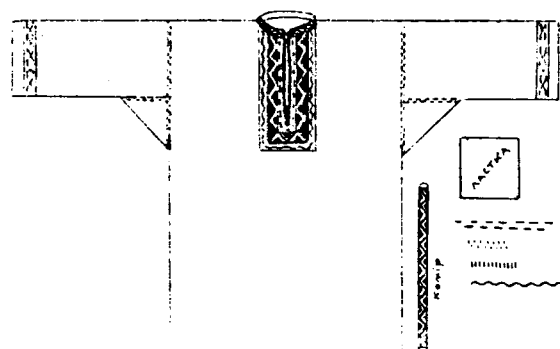
СОРОЧКА

Походження сорочки у слов'янських народів дуже давнє. Вона відома з давніх давен у чехів, сербів, словаків, болгарів. В українського народу прихильність сорочки можна віднести до одинадцятого віку. Тоді вже ми знаходимо перші історичні відомості, записані в літописах. Однак учені думають, що сорочка існувала багато давніше, ще в тих часах, за які не маємо історичних підтверджень. Але в історичних часах це була вже необхідна частина одягу, яку носили безпосередньо на тілі. Її робили з білої тканини, частіше з льняного чи конопляного полотна.

Чоловічу сорочку шили так само, як і жіночу, а вже пізніше крій чоловічої сорочки почав відрізнятись. Так само як жіночу сорочку — чоловічу шивали по прямих лініях, по прямій нитці, як вона іде в тканині. В старовинному крою в чоловічій сорочці ніде нічого не вирізували, її збирали навкруги ший на нитку, як жіночу сорочку і обшивали лямівкою (вузькою смужкою полотна) чи пришивали невисокий комір. При дальшому розвитку спіднього одягу, коли в чоловічих сорочках перестали робити збірки навколо ший, то мусли робити виріз колом чи півколом, до якого пришивали комір і прорізували посередині спереду, щоб можна було просунути голову. Комір на ший застібається завжди по середині, — ніколи з боку як у московських сорочках (косоворотках).

З двох боків спереду комір має дві петельки, не прорізані, а плетених з ниток. В ці петельки вставляють стрічку і зав'язують. Стрічки звичайно беруть червоні, іноді зелені, чи сині. Старші чоловіки іноді зав'язують чорною стрічкою. Не так часто в деяких околицях на Правобережжі шують коміри відкладні (гл. рис. ч. 3).

Краяли сорочки в залежності від ширини полотна; раніше не ткали широкого полотна і тому приходилось іноді шивати три куски в довжину, потім відмірювали в залежності від росту чоловіка довжину до половини бедра (приблизно) спереду і ззаду і перегинали тканину по полам. Коли почали

Чоловіча сорочка ч. 1

ткати ширше полотна, то вже не треба було шивати по довжині, а просто перегинати і вирізувати.

Рукав завжди пришивали нижче плеча півтора до двох інчів, він мів бути широкий і рівний зверху до низу, чи зібраний внизу і пришитий до дудів чи лямівки. Такий рукав треба міряти від плеча через зігнутий лікоть до зап'ястя, щоб при згинанні руки він ніде не тягнув. Між сорочкою і рукавом часто вставляли ластку — це квадрат, який двома прямими сторонами пришивають до рукава, а двома іншими до сорочки (гл. рис. ч. 1 і 2), тоді рукав вільніший.

Іноді рукав врізають по прямій нитці в сорочку (гл. рис. ч. 3). Тоді його звичайно вшивають не просто, а спеціальними прикрашаючими стібами, іноді білою, чорною чи кольоровою залочкою (нитками) — в залежності від ниток, якими вишита сорочка.

Прикраси, себто способи вишивання ті самі, що ми бачили в жіночих сорочках: 1) Мережка (коли витягають нитки тканини і потім закріплюють і в залежності від різного закріплення виходять різні візерунки). 2) Вирізування, яке завжди в'язано настилуванням. 3) Настилування. 4) Хрестик. 5) Настилування різнобарвними шовковими нитками — орнамент козацького барокко, чи як іноді називається "церковне шиття".

Всі ці способи вживаються чи вживались як у чоловічих так і в жіночих сорочках. Різниця буде тільки в місцях прикрас, це і є основною різницею між чоловічою і жіночою сорочкою.

У жіночих сорочках пишно вишитий рукав, лямівки коло шиї і довкола рукава та подол (дуже рідко вишивають перед сорочки і дуже рідко дають відкладний комір).

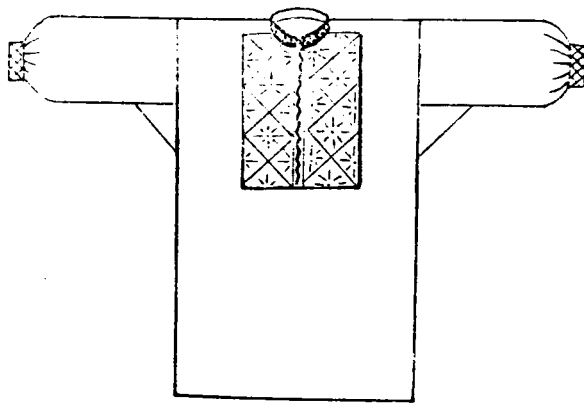
У чоловічій сорочці пишно вишивають груди широким, іноді вужчим узором, комір, низ рукава, коли він рівний, на інч чи півтора від низу. Коли рукав зібраний, вишивають дуди. Коло плеча рукав не вишивають, але на рубцях пришивають прикрашуючим стібком, іноді кольоровими нитками. Верх, поле рукава не вишивають ніколи (крім деяких околиць на гуцульщині).

Наша Україна широка, тому можна описувати тільки головне і в загальних рисах, бо кожна частина має свої особливості, зміни у вишиванні, тому ми бачимо в різних околицях різні взори.

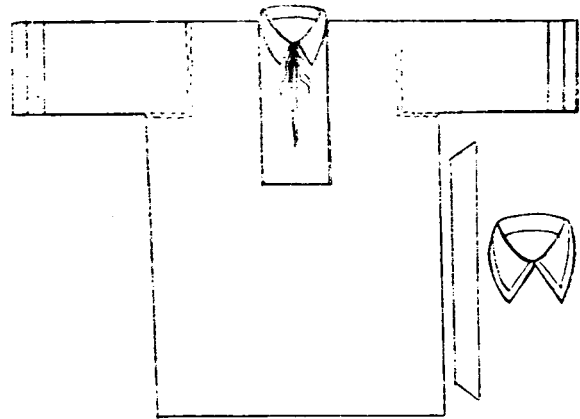
Крій чоловічої і хлоп'ячої сорочки зовсім однаковий — різниці немає. Різниця тільки в розмірі і вишиванні.

Величина дитячої сорочки має бути відповідна до росту дитини і вишивання звичайно не таке складне і не таке часом пишне, як орнамент на чоловічій сорочці, а більш простий.

Сорочку в Україні, як ми вже казали,

Чоловіча сорочка ч. 2

Чоловіча сорочка ч. 3

носили просто на тілі, штани (шаравари) одягали поверх сорочки, так що сорочка входила в середину, а не висіла поверх штанів (тільки в деяких околицях Західної України іноді випускають сорочку поверх штанів, але тоді нижній випущений край сорочки вишивають довкруги нешироким візерунком). У Східній Україні випущена над штанами сорочка вважалася московською, як і комір застіблений з боку. В наших сорочках, як згадано, комір застібався завжди спереду.

Тут маємо зробити зауваження. У нас, в Україні поеторюю, сорочка є снідній одяг, її носили вдома, в хаті, на працю, на косовицю і в спеку; тільки діти могли бігати в сорочечках і на вулиці і поза домом. Чоловіки і парубки, так зрештою, як і в усьому світі, в самій сорочці не могли ходити поза домом і працюю. Як виходили на вулицю, чи в гостину, чи навіть на купівлю, парубок чи чоловік мусів одягати поверх сорочки верхній одяг, тому ми були дуже здивовані, коли побачили, що тут, у Канаді, виступають тільки в сорочках на різних українських урочистих святах. У нас вийти на урочистість у сорочці — в театрі, в хорі — рахувалось непристойним, неприличним, все одно як би тут скрипаль чи музикант виступив на сцені не в темному одязі з комірцем і краваткою, а в білій чи кольоровій сорочці, чи пішов у гостину — в сорочці. Як чоловіки іноді в своєму крузі

сидять у сорочках і входить пані, то вибачаються і одягають верхній одяг. Так як по всьому світі, так само було й у нас — сорочка є спідній одяг і як би вона не була гарно вишивана — в ній виступати не можна. Поверх сорочки одягали жупан, чумарку, чи кунтуш (гл. на стор. 22 і 25), які підперезували широким кольоровим поясом і так уже могли виходити поза дім, на вулицю, чи виступати на сцені, чи іти в гостину.

ЧОЛОВІЧІ ШАРАВАРИ

Чоловічі шаравари-штани народнього одягу не крають тут у Канаді так, як у нас в Україні. Тут, на жаль, їх шиють як московські шаравари, тільки роблять ширшими. В українських шараварах головне — це матня (вставлений чотирикутник із матерії між ногами).

Сучасні модерні чоловічі штани і московські шаравари робляться так, що мають між ногами переділ, кожна ногавиця (штанина) іде окремо, тільки нагорі обидві ногавиці сходяться, тому при ходженні ми бачимо кожну ногу окремо. В українських шараварах простору між ногами не видно, ногавиці не ідуть кожна окремо, а є чимсь цілним, тому при ходженні це ніби спідниця закладена в чоботи. І це завдяки матні, куску матерії, вставленої між двома ногавицями. Тут на виступах хору, чи в театрі, коли дивишся на чоловічі шаравари, то ніби гарно лежать, мають гарні складки, але це тільки, як хлопці стоять на місці і не рухаються, але як тільки вони починають іти, зразу ріже око те, що кожну ногу видно окремо, як у московських шараварах. Цю помилку ми бачимо навіть у театральних постановках, гарних малярів і знавців українського народнього одягу, а це тому, що треба знати, як краяти ці шаравари. Зрозуміло, що чоловіки можливо і не звертають уваги на ці дрібниці, чи просто не знають як вони мусять виглядати і як краяти матерію на шаравари, щоб не було цієї помилки.

Є три способи крою українських шараварів.

1) Беруть два куски досить широкої матерії, кожен кусок складають по довжині вдвоє (довжина матерії міряється для кожної ногавиці від пояса (стану) до землі. Два відрізані куски матерії кладуть під кутом, а як матерія не дуже широка, то складають так, щоб два протилежні від перегибу куски зійшлись вгорі, спереду і ззаду в одній точці (гл. рис. 1), а в кут, який при цьому виходить, вставляють між ногавицями чотирикутник, що по довжині, коли міряти від пояса, мусять доходити до чобіт.

2) Якщо матерія досить широка, то її складають так само в два куски в довжину і вгорі від стану з двох сторін загибають трикутники вужчі або ширші, в залежності від ширини матерії, але з таким розрахунком, що вирізані і зшиті трикутники творять чотирикутник, який, вставлений між ногавиці, мусять дійти до висоти чобіт і робить потрібну матню (гл. рис. ч. 2).

3) Тут також два куски матерії складають по довжині, як у перших двох способах, але їх не кладуть скісно, тільки паралельно і в середину вставляють довгий прямокутник, який і робить матню. Ці штани краще робити з тоненької матерії, — вовни або шовку, бо на стані виходить забагато збірок (гл. рис. ч. 3).

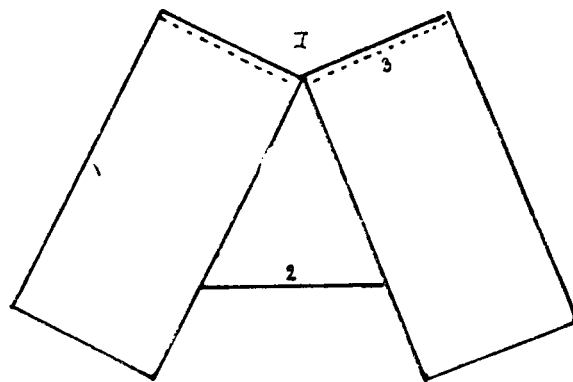

Рисунок ч. 1

Якщо матерія широка, її можна зшити з двох боків, тоді вирізується матню, а не зшивається (гл. рис. ч. 4). І в цих шараварах матня доходить до висоти чобіт.

Зверху у стані в штанах закладають рубець, в який в Україні вставляли очкурець (це тонкий, міцний і довгий кусок необробленої чи обробленої шкіри); його зав'язували спереду і на ньому тримались шаравари. Тут очкурців нема, тому можна вставити тасьму чи простіше сильну гумку, бо всеодно зверху одягають пояс, то не буде видно.

Від ногавиць на стані і внизу нічого не обтинати, хоч на перший погляд у чч. 1 і 2 це може здаватись потрібним. Шаравари чч. 1 і 2 лежать на фігурі ліпше, бо менше збірок у стані. Чч. 3 і 4 є старшого походження.

У нас частіше робили шаравари з тонкої вовняної матерії, яка давала гарні і м'які складки, чи з м'якого неблизкучого шовку. Тут часто роблять з неприємно блискучого атласу (сатини). Цього ніколи не треба робити. Шаравари мусять бути повних кольорів — сині, червоні, зелені, а не блідих, як блакитні і т. п. Шаравари повинні бути широкі, як у нас говорили, "широкі, як Чорне море". (Кожні вже пошиті шаравари можна легко справити, якщо лишилась така сама матерія. З неї зробити матню і вставити між ногавиці).

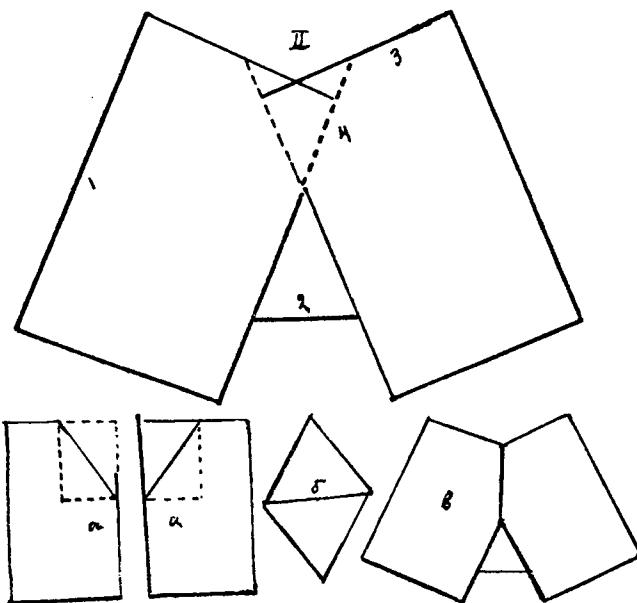
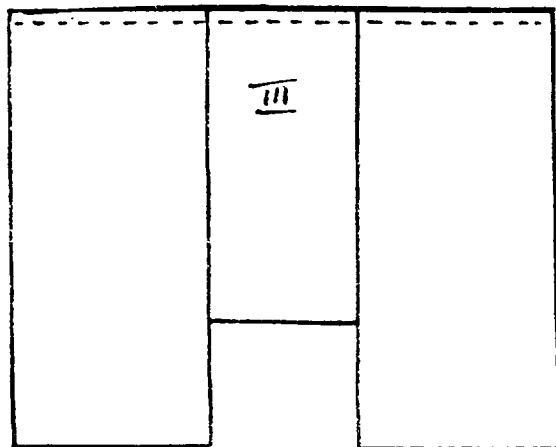

Рисунок ч. II

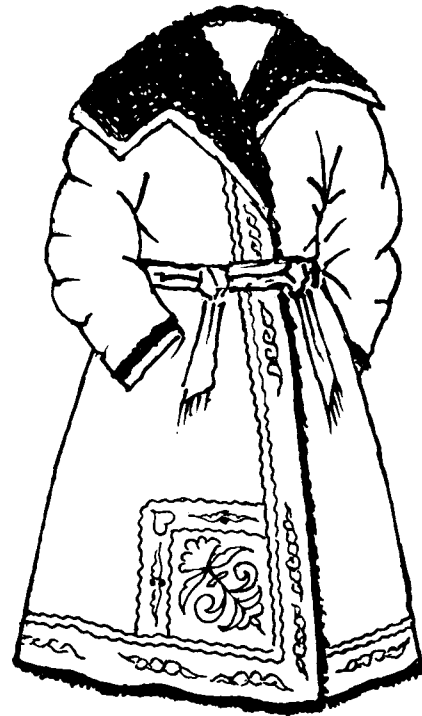
Рисунки чч. III і IV — Крій шараварів по прямій нитці

ВЕРХНІЙ ОДЯГ

Найстарший верхній одяг, який однаково носили як жінки так і чоловіки — це *кептар*. Цей одяг і дотепер зберігся в деяких місцях України. Переважно в гористих частинах — у гуцулів, бойків, лемків і на Буковині.

Спочатку *кептар* робили зорсім примітивно. Шкіру перегинали вдвоє хутром всередину і вгорі півколом прорізували дірку для голови. Передня і задня половини закривали груди і спину; боків не зшивали. Дальший розвиток *кептаря*: зшивали боки і розрізували шкіру спереду на дві половини, тоді його одягали звичайним способом, а не через голову як раніше. Коли почали зшивати боки, почали й пришивати комір і нарешті пришивали поли, чим удовжували *кептар* і так з *кептаря* робився *кожух*. Це дальший розвиток як жіночого так і чоловічого одягу. *Кептари* іноді обшивають тільки полосками баранячого хутра по нижньому краю, навкруги рукавів і навкруги шиї, а іноді в інших місцевостях розшивають різними кольоровими прикрасами, іноді дуже пишно, як напр. у гуцулів. *Кептари* тепер шують трохи нижче пояса.

Кожухи шують різно, але дві основні форми такі: 1) *Кожухи* широкі, які до стану не прилягають. 2) *Кожухи*, які прилягають до стану. Крій їх від стану вниз буває різний, іноді рівні куски шкіри зборами пришивають до стану, а іноді вставляють трикутні куски шкіри — клинці, поширені донизу, тоді він виглядає як широка спідниця. На *кожухах* роблять іноді невеликий стоячий комір, а іноді дуже великий відкладний з хутра (гл.

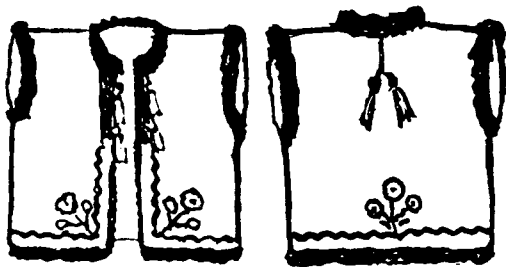

Кожух

рис.). На *кожух* іде часом до восьми баранячих шкір. *Кожух* часто підперезують поясом, кінці якого пускають з одного боку, але частіше з двох боків. Як ми вже казали, крій *кожуха* однаковий і в жінок і в чоловіків, то іноді в неможливих родин був один *кожух*, який одягали як чоловік так і жінка — кому в той час було потрібно.

Іноді *кожух* покривають сукном, чи іншою тканиною — тоді він зветься *байбарак*. Рівний *кожух* звичайно не вишивають ніяким орнаментом, а *кожух* до стану оздоблюють кусочками різнокольорового сап'яну, іноді дуже складним орнаментом (гля рис.). По низу *кожуха*, спереду по всій довжині і низу рукавів видно бараняче хутро.

Кожухи бувають: білі, брунатні, руді, чорні — в залежності від кольору вівці, а іноді їх штучно забарвлюють. *Кожухи* бувають різної довжини в залежності від місцевостей

Оздоблені кептари

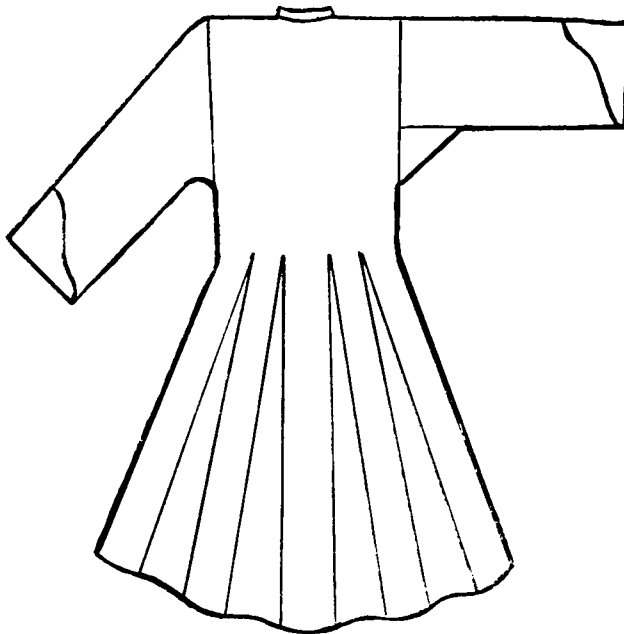
— на Полтавщині коротші, на Волині іноді й зовсім довгі. Кожухи дуже гарно картинно виглядають. Рукави в кожусі пришивають нижче плеча.

СВИТА (СВИТКА)

Свиту звичайно шують з домотканого, досить сильного сукна. Довший кусок сукна перегибають у ширину пополювині, нагорі витинають коло для шиї, а від шиї розтинають зверху донизу на дві не зовсім рівні половини, щоб одна трохи заходила за другу, з права на ліво, як у жіночих свитах.

Спину свити від стану вниз шили і краляли кількома способами.

1. Старий спосіб: по самій середині спини йшла доріжка “прохідка” від пояса вниз, а з права і зліва вставляли вуса від двох до чотирьох і більше. Це кусні сукна, вирізані кли-

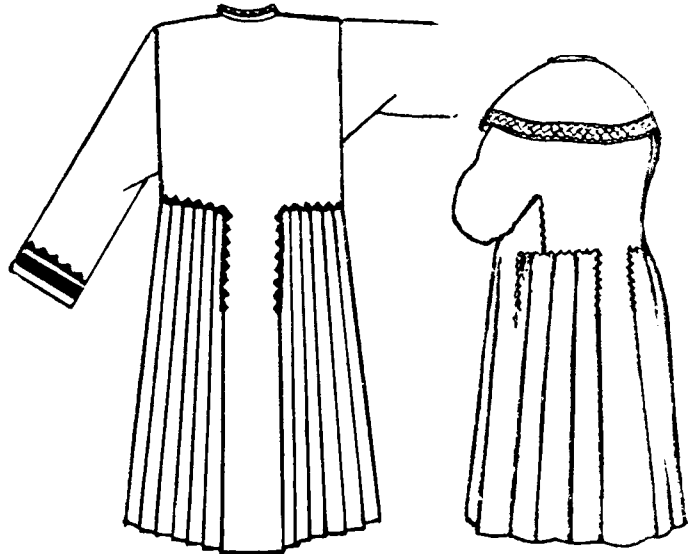

Свита ч. 1

ном; вузкий кінець клина вшивали коло стану і поширювали донизу. Ці вуса внизу давали гарні хвилясті загиби (гл. рис. ч. 1).

2. Інший спосіб: по обидва боки від “прохідки” вставляли не клини, а рівні кусні

матерії, які нагорі закладали складками. Ці складки мали налягати одна на одну в напрямі до середини до “прохідки”, або в протилежний бік. Потім їх змочували і сильно притискали дошками, а зверху ще наклада-

Свита ч. 2

Свита ч. 3

ли тягар (іноді і кілька пудів борошна) так довго, поки не висохли — тоді склади добре тримались і не розходились (гл. рис. ч. 2).

3. Замість вусів і складок робили збірки навкруги стану, і ззаду, і з боків — тоді вже прохідки не було і свита ближче прилягала до стану.

Комір у свиті звичайно невисокий, стоячий.

На Волині зустрічаємо широкі коміри, які лежать на плечах викраїні півколом (гл. рис. ч. 3).

Рукави вшивають по прямій лінії нижче плеча, іноді під рукою вставляють клинці (гл. рис. чч. 1 і 2).

Запинають свиту спереду на шкур'яний гудзик шкур'яною петелькою. Гудзик дуже майстерно сплетений; в деяких околицях роблять дерев'яні гудзики, іноді застібують (переважно в Галичині) металевою застібкою (“спонкою” чи “спинкою”).

Свиту підперезували поясом. Пояси бу-

вають різні. У Східній Україні: вовняні, шовкові, бавовняні, різних кольорів. Старші люди іноді носили й чорні, молоді червоні, зелені, сині. У Західній Україні, напр. на Гуцульщині, носили пояси шкіряні з металевими прикрасами.

В старовину свити були білого кольору (жіночі свити і дотепер залишилися білими і чоловічі іноді зустрічаються білі), але тепер частіше їх роблять темними, кольору овечої натуральної незабарвленої вовни, брунатної чи сірої, іноді, але рідко, й чорної. У Східній Україні свити мало прикрашують, іноді тільки обшивають комір і вилоги на рукавах чорним оксамитом, або чорною вовною. Що далі на захід, тих прикрас зустрічаємо більше, — розшижають чорними, червоними, зеленими шнурами, сплетеними з вовни, тасьмою, прикрашують кутасами (Волинь, Поділля).

В Галичині, на Закарпатті і Гуцульщині свити роблять ярко червоні і чорні та з пишними різнокольоровими прикрасами з шнуром і китицями.

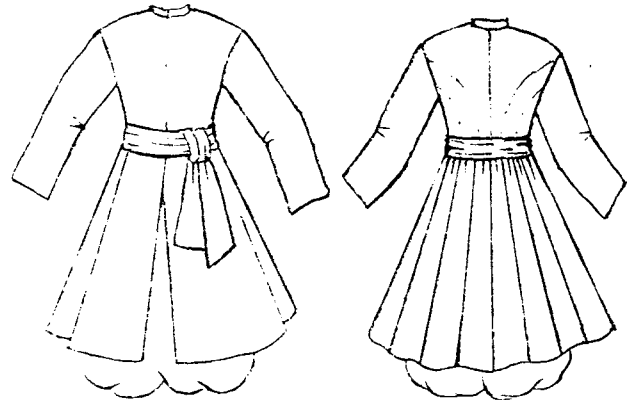
На різних українських землях свити бувають різної довжини, іноді нижче колін, по коліна, і коротші.

ЧУМАРКА

Як ми вже казали, молоді парубки й чоловіки могли ходити в сорочці тільки в хаті, чи в себе на дворі, чи до праці. Коли ж вони виходили десь з дому, чи на вулицю, чи в гостину, то мусіли одягати верхній одяг, як це є звичаєм у всьому культурному світі. Цей звичайний у нас верхній одяг називається *чумаркою*.

Чумарку шиють з грубшого чи тоншого сукна в залежності від частини року, а вліті іноді шиють із зовсім легенької бавовняної матерії. Колір чумарки буває темний — темно-синій, темно-сірий або чорний. Крій чумарки (гл. рис. чч. 1 і 2) нагадує жіночу корсетку з рукавами (т. зв. в нас на селі юпку). Її так само як корсетку мусить прилягати до стану і поширюватись від пояса вниз, причому в чумарці по всій спині коло пояса ззаду роблять збори, іноді і спереду, але іноді вставляють клинці, як у свиті (гл. стор. 21) і теж збирають навколо пояса. Чумарка так само

щільно як корсетка прилягає до стану і її викраюють з окремих кусків. Спина має дві половини і по два бочки з кожної сторони. Цей крій робить гарну струнку фігуру. Спереду чумарки іноді зборів нема, тільки ззаду і з боків.

Чумарка ч. 1

Чумарка ч. 2

До чумарки пришивають невеликий стоячий комір. Рукави вільні, досить широкі, навкруги плеча вирізані як у теперішніх одягах, або вшиті по рівній прямій лінії. Тоді плече спускають нижче, так само по прямій лінії пришивають рукав до плеча і шов плеча тоді лежить нижче. Спереду чумарку застібають на гачки, яких не видно зверху по рівній лінії від середини шиї до стану.

Чумарка завжди однобортна і спереду так само тісно прилягає до стану. З-під низького коміра видно вишивану сорочку і стрічку, яка зав'язана коло коміра сорочки і випущена зверху чумарки. Тоді чумарку підперезують широким поясом — червоним, зеленим, синім чи навіть у старших людей чорним з затканими поперечними полосами. Пояси бувають з тонкої вовни, шовкові, або навіть більш дешеві бавовняні. Обвивають поясом тісно стан, іноді як пояс довгий, то навіть два рази, а зав'язують трьома способами: з лівого боку пропускають один кінець зверху, один під низ пояса і спускають кінці, або з двох боків справа і зліва підводять кінці під пояс і спускають вниз по обидва боки і ще, найрідше, просто зав'язують спереду. Це в тому випад-

ку, коли чумарка застібнена, але іноді її не застібають, особливо тоді, коли мають гарно й пишно вишивану сорочку, яку можна показати. Тоді пояс одягають не зверху чумарки, а під чумаркою на сорочку й шаравари, а зає'язують такими самими способами. Тоді крізь розстібнену чумарку видно й сорочку й пояс і шаравари, а чумарка лежить вільно. Чумарка найбільш вживаний одяг в останніх часах в Україні. Вона може бути в залежності від матерії, з якої пошита, святочною, чи до дому і праці. Як виходять з дому, її звичайно застібають.

Довжина чумарки може бути майже по коліна, тоді видно кусок шараварів і не дуже високі чобітки. Деколи її роблять коротшою, так як корсетку, до середини бедра.

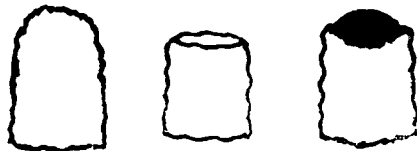
Тільки діти в нас могли бігати в сорочечках і в штанцях. Зате хлопці і парубки завжди пишались чумаркою.

Ще раз хотілось би підкреслити, що ми маємо в нашій Україні такі самі звичаї як по всьому світі і не гаразд виходити по наших звичаях на виступи поза хатою в сорочці! Для чого ми мусимо себе виводити менше культурними?! Коли нашою тисячолітньою культурою можна пишатись між іншими народами!

ШАПКИ, КАПЕЛЮХИ, БРИЛІ

Необхідна приналежність українського чоловічого одягу — це покриття голови.

Взимі, часто і влітку в Україні носять шапку. Її роблять з сивого чи чорного смушку (частіше сивого). Це вироблена шкіра з молодого, чи навіть ще ненародженого баранця. В середину шапки також часто дають підшивку з хутра, шкірку з живота вівці.

Шапки

Форми шапок змінюються в залежності від частин нашої великої України — іноді в залежності і від моди. Але можна сказати,

що загальна форма — більш-менш постійна: це циліндер — вищий як ширший з верхом. Верх роблять різні. Частіше роблять з круглим верхом, з тієї самої смушки, який зверху закладають трохи в середину. Іноді верх роблять плоскуватий, а буває, що верх вставляють окремо з сукна, але теж круглий (гл. рис.). На південній Україні шапки шиють вищими. В деяких місцевостях (Поділля, Волинь) вони зовсім високі і з конусом, який вгорі звужується.

На Гуцульщині часто шиють шапки з хутряними відворотами на гору, і коли зимно, їх одвертають і спускають на вуха. Такі шапки шиють і в інших частинах України.

Капелюхи

Коли тепліше — носять капелюхи чи брилі. Капелюхи виробляють з повсті (збитої вовни) і надають їм різні — іноді дуже гарні форми (гл. рис.).

Брилі

Брилі виробляють із не зовсім спілої соломи з пшениці чи жита. Солому спочатку сплітають в окремі полоски-плетінки, а потім зшивають і також надають їм різні форми (гл. рис.).

Криси роблять різної ширини, в повстаних менші, а в солон'яних іноді дуже широкі, щоб добре захищали від сонця. Капелюхи і брилі роблять частіше з плескуватим дном, іноді і з круглим. Шапки, капелюхи та брилі носять по всій Україні. Без шапки не виходять з хати.

ЧОБОТИ

Чоловічі чоботи так, як і жіночі, бувають різні, в залежності від того, коли їх надягають — легенькі, з м'якої виробленої шкіри — *сап'янци*, або для праці зі звичайної шкіри. Вони бувають різного кольору (червоного, зеленого, жовтого). Чоботи козацької старшини ще й зверху прикрашали, властиво розшивали шкірою іншого кольору.

ЧОЛОВІЧІ ОДЯГИ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Ми вже писали про чумарки, що є найбільше розповсюджений і самий звичайний одяг в Україні. Однак часто вживали й більше старовинних козацьких одягів.

Початок козаччини історики рахують з кінця п'ятнадцятого віку... До трьохсот років можемо рахувати існування Козаччини в Україні, але довго потім після зруйнування Запорозької Січі, ідея козаків і козацької держави існувала в нас далі, і нам, малим дітям, розповідали про козаків, їх походи, їх боротьбу за волю України. Були й улюблені книги в нас про хоробрих козаків — завзятих лицарів. І кобзарі співали нам про славу козацтва. Дуже часто і між поміщиками-панами і між селянами можна було зустрінути таких, які казали "ми козаки", ми "козацького роду", "кріпаками ніколи не були", хоч жили вони на хуторах, займались сільським господарством, але була різниця між ними й селянами. Традиція козацтва ще існувала за моєї молодости. Батько мені казав: "Пам'ятай дочко, що й ми козацького роду, що твій прадід був на Січі на Запоріжжі військовим писарем", і я таки все життя це пам'ятаю. Нераз цікавило мене питання: "як тепер з козацькими традиціями?"...

Козацькі одяги з часами мінялись, але найбільшої краси й пишності вони досягли в 17 віці в часи найбільшої слави і розквіту козацької держави. Тут, на жаль, не можна побачити старовинні козацькі одяги, як напр. в Україні в музеях (хіба тільки кусники тканин того часу з прекрасними квітами, витканими різнокольоровими шовками, в музеї Осередку Культури й Освіти у Вінніпегу, з яких шили козацькі одяги), чи під час відродження і існування Української Народньої Республі-

Тут підкреслюю ще раз: мусимо знати різницю між нашим і московським чоботом.

Тож повторюю: українські чоботи рівні і мають завжди м'які зморшки (загиби). Халяви московських чобіт складені в гармонійку від кістки вгору, а вже значно вище починається гладка халява. Дуже ріже око, коли до українського вбрання надягають по незнанні московські чоботи!

ки, коли було сформовано наше українське військо й деякі полки та курені були одягнені в старовинні козацькі одяги. Це було дуже гарно й дуже ефективно й було безмежно радісно дивитись на наше власне українське військо в наших власних уніформах. А треба було бачити з якою гордістю і з якою пошаною носили цей одяг, свою рідну уніформу, наші козаки!

Вже на еміграції, в Празі, був оголошений міжнародній фестиваль слов'янських костюмів і танків. І ми, українські жінки, хотіли показати всім наші такі гарні жіночі й чоловічі одяги, а спеціально урочисті козацькі, які там мало хто знав. Зробити одяги в той час на еміграції було досить важко, бо козацький одяг був коштовний. По моїх рисунках (К. Антонович) і за моїми вказівками ці чотири одяги були пошиті. Одяги вийшли гарні й ефектовні та мали у присутньої публіки великий успіх, особливо в танку з шаблями, де і танок і одяг зливались в одну цілість і дала надзвичайно цікаву і ярку картину.

Головні одяги козацької доби це *жупан* і *кунтуш*. Хочу їх тут описати, бо може хтось забажає собі зробити для виступу. Козацький одяг дійсно дуже гарний і може підкреслити культуру українського народу та показати, що ми не тільки селянська нація, а маємо і свої довгі культурні традиції.

ЖУПАН

Жупан шили з м'якого шовку чи з досить сильного — парчі (брокат). Матерію брали кольорову, заткану квітами. Пришивали невеликий комір і зверху вниз до пояса, від ший посередині нашивали золоті або срібні гудзики

— кульочки, на які застібали жупан. Рукави досить широкі (гл. рисунок), які звужувались коло зап'ястя і тісно застібались на такі самі золоті чи срібні гудзики; рукави вишивали нижче плеча.

Довжина жупана бувала різна, часто доходила до колін. Звичайно жупан одягали під контушем, але одягали його також і без кунтуша — самостійно й підперезували широким шовковим поясом. Ззаду від стану вниз вставляють вуса чи клинці, що дає хрилясті склади. Шили його тісно до стану як жіночу корсетку. Проф. Ф. Вовк каже, що ця одежа походила з Ірану, звідки і прийшла до нас в Україну.

В чорному жупані ходив дуже часто відомий проф. Київської Академії Мистецтва Юрій Нарбут навіть на лекції. Він мав жупан ніжче колін, який дуже гарно виглядав на його високій фігурі.

Чумарки і жупани носили в Україні до останніх часів. Їх шили чорного, темно-си-

нього, чи темно-сірого кольору і в цьому не було нічого незвичайного. В такому одязі можна й було прийти в гостину.

КУНТУШ

З усіх одягів кунтуш найскладніший. Звичайно його одягають поверх жупана. Найхарактерніше в кунтуші це відкидні рукави. Їх роблять розрізані по всій довжині там, де мусять іти нижній шов, або зашивають зверху і знизу та лишають проріз для руки посередині (гл. рисунок), звідки легко можна вистромити руку. Коли весь рукав розрізаний по всьому шву, тоді рука легко й вільно виходить з рукава. Рукави звисають рівно вниз, або їх закидають за плечі на спину та закладають один за другий. Весь кунтуш підкладений шовковою підшивкою іншої барви і тому закинуті на спину рукави дають спеціальний ефект різнобарвності, як і в прорізах рукавів видно підшивку іншої барви.

Жупан

Кунтуш

Спина кунтуша з закиненими рукавами

Кунтуш шують іноді до стану з вусами чи вставляють клинці від пояса вниз, а іноді шують його вільним. В кунтуші коло шиї вирізаний трикутник. Іноді до нього пришивають довгий відкладний комір по тому вирізаному трикутнику, так що видно жупан. Іноді кунтуш обшивають хутром. У козаків цей одяг тримався до кінця 18-го століття.

Цікаво, що до останнього часу (до приходу большевиків) кунтуш зберігався як парадний одяг хору в Петербурзі в соборах і в

нас. Співаків до хору набирали для столиці Петербургу звичайно в Україні, яка славилась своїми голосами. Вони були одягнені в цей традиційний старовинний одяг — кунтуш; так цей одяг і зберігся до приходу большевиків. Ще я пам'ятаю, як у Харкові в соборі співаки хору носили синій одяг з золотими вилогами і поясом. Це виглядало дуже гарно, пишно і святочно. Тепер уже, мабуть, нема цих наших старовинних традиційних одягів! Сумно, коли традиції, вироблені сотнями років, зникають і зникають.

Практичні поради: Для виступів на сцену можна зробити собі жупан чи виступати в кунтуші, що, мабуть, буде ефектніше з-за відкиданих рукавів. Щоб не одягати жупана й кунтуша разом, можна їх скомбінувати: до кунтуша вставити окремо трикутну вставку спереду від шиї з невеликим коміром і кількома гудзиками, а під відкидними рукавами вшити широкі рукави як у жупані, які випустити в проріз, чи у вільний рукав кунтуша.

До кожного одягу треба мати широкі шаравари й високі чоботи.

КИРЕЯ

Поверх кунтуша, чи для паради, чи для тепла, козацька старшина, як гетьман, полковник, підполковник, одягали *кирею* (мантію), яка закривала одяг зверху й запиналась спереду на петлі, чи одягали її вільно, а коло шиї запинали на золоту чи срібну застібку. Цю кирею робили без рукавів, з важкого шовку чи оксамиту й підшивали матерією іншого кольору, а в зимі дорогим хутром — соболями, бобрим, куніцями, горностаями. Зверху пришивали великий хутровий комір, робили золоті й срібні прикаси й застібки, іноді петлі з золотої тасьми.

ШАПКИ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ

Шапки козацької старшини різнились залежно від ранги старшини: у гетьмана шапка була іноді досить висока з дорогого хутра, рівна, з верхом з оксамиту чи шовку (брокат, парча), з струсєвими перами, які стояли високо над шапкою в різні сторони. Іноді хутро

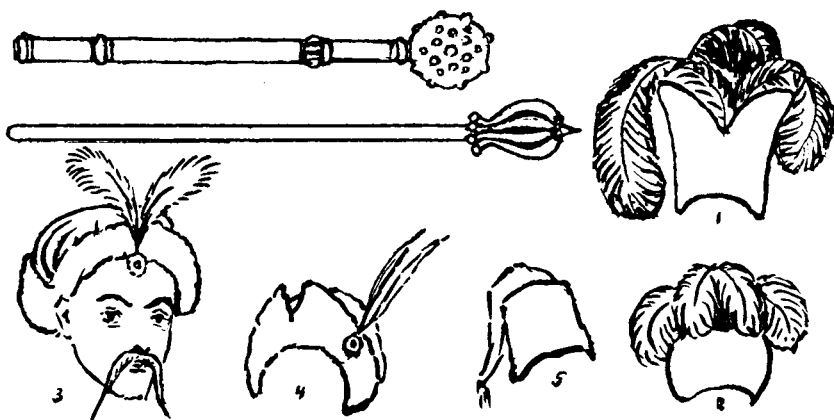
Кирея

на шапці спереду було розрізане і стояло двома рогами. Іноді було невисоке, лежало половою навкруги голови оздоблене двома невеликими струсєвими перами спереду в різні сторони (гл. рисунки). Полковники й підполковники також мали хутрові шапки, але без струсєвих пер, зате мали інші, як орлині, соколині, які припинали не спереду як у гетьмана, а з боку. Пера до шапки припинали золотою пряжкою, яка в гетьмана іноді спускалась на чоло, а іноді припиналась до хутра. Були шапки і без пер, зі шликом. Це довгий кольоровий верх шапки, що звужувався і звисав з голови запорожців і козаків. Шапки шили також з бараңячих смушків.

БУЛАВА, ПЕРНАЧ

Необхідна приналежність гетьмана — це *булава*, а полковників — *пернач*.

Булаву передавали гетьманові зразу, як його обирали й на всяких виступах, парадах, представництвах він мав тримати в руці булаву, а полковник — пернача.

Чч. 1, 2, 3 гетьманські шапки; ч. 4 шапка козацької старшини; ч. 5 шапка козака-запорозжця зі шпиком. Угорі гетьманська булава, під нею пернач, ознака влади полковника.

ЖІНОЧІ ОДЯГИ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

У 1959 році, в якому оголошено святкування гетьмана Мазепи, мимохіть виринуло питання як одягались у той час жінки козацької старшини, нашої тогочасної шляхти і як одягалась сама козацька старшина.

Ми маємо літопис Величка, з якого багато зразків одягу вміщено в ілюстрованій Історії України М. Грушевського. Маємо книгу Рігельмана, який у той час подорожував по Україні і Польщі і дав нам зразки тогочасних одягів. Є портрет матері гетьмана Мазепи, що знаходиться в Народньому Музеї Кракова і видання Української Накладні — картини з одягами козацької доби, переважно рисунки С. Васильківського з українських музеїв.

Досі ми писали найбільше про селянські одяги. Наша Україна така прекрасна й така широка, що кожна її частина має їй питомий одяг і тому одяги такі різноманітні. Назву "український національний одяг" не можна обмежувати тільки на Полтавщину, як це в нас пробують робити. Не мусимо самі себе обмежувати. "Національним українським одягом" буде всякий одяг кожної частини України, якщо він правильно витриманий у стилі — полтавський, чернігівський, київський, волинський, гуцульський, буковинський і з інших місцевостей України, і також старі козацькі одяги, все це буде "національний український одяг". Поставимо раз на завжди: не обмежу-

вати самих себе тільки до одної частини країни! Можна прийняти полтавський одяг як зразок для театральних і інших імпрез, але тільки не прикладати до нього одного назву "національний". **Всі одяги є національні.**

Одяг козацької старшини на перший погляд, здається, ніби дуже відрізняється від народнього, але коли порівняти кожен частину тогочасного одягу, то ми знайдемо надзвичайно багато спільного. Головна різниця буде в тканинах — матеріялах, з яких шито одяг. Тоді вже були широкі зносини, і торговельні й політичні, з закордоном, звідки привозили різні крами. Між іншим з Франції привозили прекрасні міцні шовкові тканини, які вироблювано у французьких фабриках. Вони були заткані багато кольоровим різноманітним орнаментом, найчастіше квітами, чи то окремими квітами, чи китицями, чи гірляндами по всьому тлі, іноді, хоч рідше, геометричним орнаментом а іноді, крім шовку, ці тканини були заткані золотими і срібними нитками. Це були пишні тканини, з яких робили жіночі і козацькі одяги (парча, брокат).

Які це були прекрасні тканини, ми можемо бачити по зразках, що знаходяться в Музеї Культури й Освіти у Вінніпегу. На цю збірку дуже варто подивитись кожному, щоб знати як одягалась наша козацька старшина і наша шляхта. Тепер є подібні заткані тканини в продажі.

Крім французьких тканин, одяги в ті часи роблено і з турецьких і перських тканин. З тими країнами також були в ті часи торговельні зносини. Іноді тканини були і військовою здобиччю при частих походах козаків по Чорному морю до Туреччини, Сирії, Криму. З цього бачимо, що тканини привозили як з заходу так і зі сходу. В нас, в Україні, не було ще тоді шовкових фабрик, за те домашнє ткання з льону, з вовни і бавовни було дуже розповсюджене. Майже кожна господиня ткала дома полотно.

Містимо тут рисунки одягу жінки козацького старшини.

Пояснення до рисунків

1. На голові кораблик (ніби капелюх), спереду і ззаду піднятий, по боках нижчий, сильно сидить на голові. Зверху покритий парчею (сильною шовковою тканиною, затканою шовком). Вилогги з оксамиту, чи в зимі з хутра.

2. Намисто дорогоцінне: коралі, бурштин, гранати.

3. Звичайно ще й дукачі, чи кілька дукачів (як показує назва — це золота монета з гачком, що вішають її на окремий ланцюжок, або іноді разом з намистом). Потім уже вішали не золотий дукач, а зроблений частіше всього образок, срібний чи мідяний, які спеціально виробляли й можна було купити на базарі.

4. Біла сорочка, шовкова, чи з дуже тонкого льняного полотна з широкими рукавами, з округлим вирізом коло шиї і застібною спереду, чи зв'язанна двома стяжечками; вишита шовком чи запсочлюю одного кольору. Звичайно вишивають настилуванням, старші пані вишивали чорним. (Крій сорочки поданий на стор. 11).

5. Коротенька корсетка тісно прилягає до стану, спереду може бути й зашнурована.

6. Широка шовкова квітчаста спідниця.

7. Черевики-сап'янці, панчохи короткі з вишиванням коло кісточки, чи чобітки.

8. Зверху байбарак з відлогами на рукавах іншої барви як і широкий комір ззаду вирізаний колом, спереду відвертається вилогами. Ці вилогги ідуть до стану.

Одяг жінки козацького старшини; вгорі вигляд одягу ззаду

9. Іноді байбарак лежить вільно, іноді у стані застібається на гаплик.

10. По краях і внизу байбарак обшитий іноді лямівкою, якою також обшивають рукави і край коміра.

11. Спина цільна — шва по середині нема, два шви з боків до стану. Від стану вниз вставлені два клини-вуса. На стані в тому місці, де починаються вуса, нашивають гудзик, чи трикутничок кутом нагору, щоб зміцнити злук кутів тканини.

12. Комір широкий, відкладний.

ЗИМОВИЙ ЖІНОЧИЙ ОДЯГ

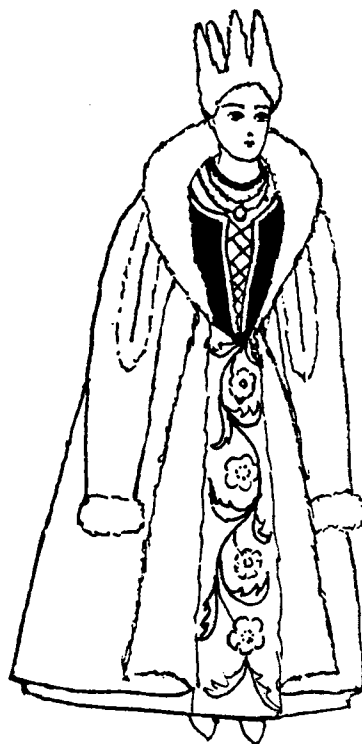
В Україні зимою бували сильні морози. Морози часто бували такі як і тут у Канаді, бо лежить вона на тій самій паралелі. Так само як іноді в Канаді, коли дме північний вітер і починається заметіль, то рже нічого не видно, сипле сніг зверху, підіймається хма-

рами знизу й кудись несеться в дикому руху-ві. Чи світить ярке сонце на блакитному небі, сніг блищить і переливається різними кольорами, очам боляче, а мороз такий, що пара сідає білою памороззю на віях, бровах, комірі і треба вважати, щоб ніс чи вуха не побіліли. Все довкола біле, все сяє, а дерева стоять у казковому вбранні, ніби в пишних весільних шатах... З того бачимо, що мусять бути теплі зимові одяги, особливо, коли переїздити з місця на місце треба було на конях, бо ті зручності подорожі, що ми їх тепер маємо, як теплі залізниці, авто, автобуси, літаки, тоді не існували і швидко переїздити з місця на місце не можна було. Треба було тепло одягатись.

Одяг жінки козацького старшини підшивали дорогими, гарно виробленими хутрами, які були залежні від фінансових можливостей: соболі, норки, куни, бобри, лисиці і ін., бо всякого звір'я було на Україні багато. Кожух увесь робили на хутрі. Великий комір був також хутрянний але звичайно з іншого хутра як підшивка. Манжети на рукавах також обшивали хутром. Рукави робили багато довщими, ніж руки, щоб можна було одну руку засунути в другий рукав і навпаки, ніби в муфту. Коли іноді треба було мати вільні руки, то вгорі спереду рукава прорізали розріз, який так само обшивали навкруги хутром і можна було туди просунути руки. Рукави шили досить широкими. Комір був великий і міг відкладатись на спину, а також його можна було підіймати і ставити навкруги шиї так, що він закривав вуха і голову.

Байбарак з хутром в середині, зверху вкривали міцною шовковою тканиною, затканою кольоровим шовком з квітами чи геометричним орнаментом. Виглядав він дуже парадно й багато. Були і простіші байбараки і кожухи. Тоді їх вкривали домотканим кольоровим сукном домашнього виробу.

Шапки (кораблики) були також хутрянні й бували різних форм. Кораблик спереду і заду стоїть до гори високими кінцями. Іноді передні і задні підвищення (кінці) розрізували й робили подвійні, які на голові виглядали ніби вуха чи ріжки. Верх покривали пар-

Жінка в кораблику

Жінка козацького старшини в зимовому одязі

чею чи оксамитом. Кораблик має тісно прилягати до голови.

На ноги, як їхали, одягали теплі м'які чоботи "валенки" з валеної вовни.

Санки, в яких їхали пані, були великі, широкі, іноді з верхом закритим (т. зв. "візок"), і крім теплового одягу накривались шкурами з ведмедів, вовків чи лисиць. Запрягали до саней кілька пар коней, пара за парою, а як провід, їхало кілька козаків верхи на конях. Іноді, коли їхали великим шляхом, які тоді бували в Україні, то запрягали й чотири коні вряд. По дорозі відпочивали в теплих "заїздах".

В нашій тогочасній козацькій гетьманській державі жінки одягались дуже пишно. Так само як у західній Європі, одяги шили з таких тканин: оксамиту, шовку, брокату, затканого золотом; прикраси носили з дорогого каміння; чобітки і черевики розшивали золотом.

УБОРИ ГОЛОВИ ОДРУЖЕНИХ І СТАРШИХ ЖІНОК

Крім корабликів одружені жінки чи старші пані носили очіпок (повторюємо, що по наших звичаях заміжня жінка не могла ходити “простоволоса”, чи “світити косою”, себто без покритої голови). Поверх очіпка одягали майстерно пов'язану *намітку*. Це ніби дуже довгий рушник, 4—5 ярдів довжини і 25—30 інчів ширини. Ткали його з тоненької прозорої тканини, переважно білої чи кремової, іноді сирового шовку чи льняних ниток, тонко й рідко ткачих. Цю тканину складали різними способами, залежно від смаку жінки й обвивали кілька разів голову та зав'язували ззаду. Намітка падала пишними складами ззаду до пояса, а іноді й до самої землі. Також іноді обвивали ще кілька разів навкруги підборіддя.

Гарна іншої форми пов'язка це *кибалка*. Її пов'язували на плотний твердий кружок, надітий на голову з високим рогом спереду і з пишним бантом та широкими складами спущеними ззаду. Обвивали й довкола шиї як *намітку* (гл. рис.).

Ці *намітки* мусіли бути дуже рівні, гладенькі. Їх не прасували, а катали кам'яним шаром — “галом”, при чому дві жінки тримали за довгі кінці *намітку* й перекатували цей шар з одного кінця на другий і він зовсім добре вигладжував *намітку*.

Намітка це святочне вкриття голови. Її вдягали до церкви, чи в гостину, чи на той світ — “на смерть”.

Намітка — це найстарше покриття жіночої голови. (Відомості й рисунки зустрічаємо в “Ізборнику Святослава”, 1083 — 1090). *Намітка* проходить через усю нашу історію, дуже розвинена в часи Козаччини (Гетьманщини), про що свідчать збережені рисунки з тих часів.

Різниця між одяганням *намітки* і хустки є та, що хустка зав'язується поверх голови, а *намітка* завжди навкруги голови. Крім тих способів, що подаємо на рисунках, є і багато інших. Можна сказати, що кожна жінка вносила в пов'язку свою індивідуальність, свій смак і спосіб. *Намітку* пов'язували на очіпок, складаючи її то вище то нижче. Іноді кілька разів об'язували під шийку, а ззаду чи вели-

Зліва жінка в *намітці*, зправа в *кибальці*

ким бантом з кінцями, чи спускали ззаду по спині.

Намітки збереглися до останніх часів нашої історії і я ще бачила в Україні старших жінок в *намітках*, а також у музеях.

ПРИКРАСИ

Українські жінки, як і взагалі більша частина жінок усього світу, любили і люблять прикраси. В часи Гетьманщини ці прикраси бували дуже коштовні. Жінки особливо любили *намисто* і в залежності від можливостей мали *намисто* з дорогоцінного каміння, як: сердоліки, гранати, агати, гірський кришталь, ляпис-лазур, справжні корали, з бурштину, як жовтого так і червоного. Іноді *намисто* було з венеціанського скла, позолоченого чи різнобарвного.

Золотарство тоді було розвинене в Україні. Робили золоті персні і каблучки (персні з прикрасами з дорогих каменів, а каблучки — гладкий кружечок без каміння — звичайна шлюбна каблучка).

Сережки (кульчики), були золоті чи срібні, іноді з дуже довгими підвісками.

Дукачі — це кругла золота чи срібна монета з ушком, привішена на ланцюжку. Іноді це срібний чи золотий образок з різаною іконою, бурало досить великий — два до два з половиною інча, прикрашений камінням, причеплений до привіски також великої з різними каміннями, іноді трикутної, іноді в формі банта на окремому ланцюжку чи до намиста. Ці дукачі часто дарували матері при народженні дитини. Це було родинною цінністю і якщо новонароджена була дівчинка, то дукач мусів перейти до неї.

Шпильки для волосся були з різними прикрасами.

Браслети вживали, але привозні; місцевого виробництва не було.

Жіночі сорочки в тому часі вишивали переважно настилуванням чи вирізуванням кольоровими шовками на дуже тонкому льняному полотні, або на легкій шовковій тканині.

Жінки мали крім байбарака більш легку верхню одягу “жупан”. Крій жіночого жупана подібний до чоловічого й по фасоні й по матеріалі, з якого робився.

ДІВОЧИЙ ОДЯГ

Дівочий одяг у головних рисах такий, як і жіночий, тільки з більш легкого матеріалу (гл. рис. ч. 1), іноді можна було не надягати жупана чи байбарака.

Головна й основна різниця дівочого вигляду це **зачіска і прикраси голови**. Волосся розділяли проділом посередині голови (доріжка), заплітали в одну чи дві коси та носили й розпущене волосся (гл. рис. ч. 4) і відкидували його на спину незаплетеним. У старовинних виданнях, як Кенігсберського літопису й у Рігельмана зустрічаються такі рисунки. Іноді робили дуже складні зачіски: розділювали волосся на багато окремих пасмочок і майстерно його переплітали в одну чи дві коси, які спускали по спині, чи закладали довкола голови.

В залежності від того куди мала дівчина іти, прикраси голови дуже мінялися. Іноді то була одна стрічка, іноді до стрічки додавали ззаду пучок штучних стилізованих квітів (гл.

Рисунок ч. 1

Рисунки чч. 2 і 3-4 (вгорі)

рис. ч. 4), іноді такі квіти давали з обох боків голови, іноді квіти клали віночком довкола голови.

Парадне убрання голови дівчини: на голову клали ніби віночок-корону з різаного металу-золота, срібла, міді з прикрасами з дорогоцінних каменів, іноді дешевші, прикрашені кольоровим склом. Цю корону-віночок одягали зверху на голову і від неї спускались назад кольорові стрічки. Цей металевий віночок робили зовсім рівний, іноді підвищений, спереду часто вирізаний квітами чи іншим орнаментом і листками (гл. рис. чч. 1, 2 і 3). Іноді на мальований віночок насаджували металеві шарики навколо. Іноді це був ніби капелюшок з прикрасами, але в дівчат ніколи вся голова не мала бути закритою, а тільки пов'язка, чи віночок лежав навколо голови, а тім'я завжди мусіло бути відкритим. Цим найбільше відрізняються убори голови дівчини від жінки, в яких, як ми писали, волосся мусіло бути закрите.

Тоді вже були зносини і впливи заходу й іноді робили зачіски як закордоном, але це не було частим явищем, бо свої традиції дуже плекали, цінували й рідко від них відступали.

Дівчина, коли була без жупана чи байба-

рака, мала вузьку до пояса корсетку, обтягнену й зашнуровану до стану та широку спідницю (гл. рис. ч. 2 на стор. 31).

На ногах носили гарні черевички з закаблуками чи гарні сап'янці-чобітки, іноді панчішки коло кісточок були вишивані.

Наші дівчатка й жінки в козацьку добу користувались багато свобіднішим життям,

ніж росіянки чи європейські жінки. Козаки — чоловіки й батьки — ходили в походи (тоді війни були дуже частим явищем), а жінки лишались удома і весь тягар господарювання лягав на них. Жінка вироблялась самостійною і почувала себе вільною. Чоловік ставився до жінки з пошаною і це відбивалось і далі на характері української жінки.

НАШІ ТРАДИЦІЇ

У селян також завжди було багато вишиваних речей. Коли зайти до хати і попрохати стару бабусю показати свою скриню, звичайно вона дуже радо це робила, коли бачила, що хтось дійсно цікавиться і любить ці речі. Бабуся відчиняла скриню і починала показувати своє добро, свої цінності. Зверху звичайно лежало звинене ручне ткане полотно, яке приємно пахло. Потім показувала рушники, хустки, сорочки, і нарешті доходила до одягу, який вона сама приготувала собі "на смерть". У далеку дорогу, на той світ, мусіла вона бути гарно, урочисто вбрана в найліпший одяг. Всі в хаті знали, що це бабуся "на смерть" приготувала. "На смерть" старі жінки вишивали білим по білому... У скрині були такі чудові речі, так пишно вишиті!

Дивишся на ці, такі гарні речі, такі прекрасні наші взори і думаєш: як проста, малоосвічена жінка-селянка може зробити таку красу, таку досконало витриману мистецьку річ!? Це могло бути тільки завдяки нашій тисячолітній культурі, нашій такій довгій традиції, яка передавалась від матері до доньки, яку сприймала донька з пієтизмом, яку вона плекала далі, і передавала наступним поколінням... І починаєш розуміти, що культура й освіта це дві різні речі, які дуже часто не ідуть у парі. Наші селяни бували неосвіченими, часто неграмотними, а разом з цим дивуємося їх культурності. Це можна пояснити тільки традиціями, тисячолітнім існуванням народу.

Але все ж таки ставимо собі питання, як жінки доходили до цих узорів, що їх ми бачимо? Здається, що саме полотно, ткане рівними квадратами, дає можливість будувати

візерунки такі різні, такі неподібні один до одного. Це питання мене дуже цікавило...

Після всіх поневірянь і трагедій українського народу, виселенні і втікачі розсіялись по всьому світі. Всюди з собою вони несли і свою культуру.

Перші українські поселенці приїхали до Канади коло сто років тому. Приїхали родини, бабусі і мами, попривозили частину речей вишиваних ще на рідних землях, також привезли свою велику любов до рідної вишивки, яку передали і наступному поколінню. Ми бачимо і тут, у Канаді, майже в кожній українській хаті вишивані речі: рушники, серветки, скатертки. На цих речах іноді видно чужі впливи, але загалом українська вишивка далі плекається і на виставах дивує чужинців своїм оригінальним складним орнаментом, своєю різноманітністю, багатством, традиційною красою і вибагливою технікою. Але мусимо сказати, що не тільки жінки, які є завжди більш консервативні і більш плекають традиції, а також і чоловіки піонери привезли сюди старі традиції і любов до свого рідного. Коли ми подивимося на перші фарми-хутори, побачимо, що хати збудовані в українському стилі і в українських традиціях, і переносимось думками в Україну. Коли ми подивимося на дерев'яні церкви по західних провінціях, побачимо, що це той самий стиль української церкви, до якого ми звикли і що його ми бачили по всій Україні від Кавказу до Закарпаття. Тільки в останніх часах, на жаль, бачимо відступлення від нашого стилю, такого традиційного, прекрасного, оригінального. Ці відступлення не ідуть на користь мистецтву, не тільки нашому, але й загальному.

Український нарід живе на своїй території з давних давен і в його мистецтві відбивається більш ніж тисячолітня культура.

Надзвичайно багата природа України, широкі степи з масою чудових пахучих квітів, великі ліси, ріки повні риб, ясне гаряче сонце, чудові місячні ночі, коли видно як у день, чи чорне оксамитове небо, усіяне зірками, які блищать як дорогоцінне каміння, — не могло не вплинути на населення, яке перетворювало всю ту красу, що його оточувала, в різні галузі рідного мистецтва.

В садах і галях повно співу різних птахів, по цілих ночах заливаються, тьохкають соловейки. У степу прямовисно в небо підіймаються жайворонки і ллється їх ніжна радісна пісня; різні степові комахи, бджілки і пільні коники наповнюють повітря різними звуками, і здається, що кожна частинка повітря співає свою окрему пісню, яка зливається в чудову гармонію — співу Природи!

І не диво, що наш нарід теж заспівав і до кожного прояву життя він складав свої пісні — то повні радості життя, то сумні, то героїчні, військові, то святочні, весільні похоронні. І так складалася і складається далі наша пісня, яка зробилася славною на весь світ. Вироблялись речі необхідні в господарстві, при праці звичайно співалося, і спів переходив у прикрасу речі, в її орнамент, і кожний орнамент був пристосований до матеріялу, з якого вироблялась річ.

Що далі розвивається життя і культура народу, то більше виробляється речей із різних матеріялів для вжитку, і тим складнішою і більш пристосованою стає їх прикраса, їх орнамент. Килими, тканини, вишивки, писанки, глиняні вироби, праці з дерева, з металу, стінний розпис (фрески) і нарешті книжна графіка, де орнамент вже дуже складний і вибагливий.

Кожна з цих галузей народньої творчости іде і розвивається своїм шляхом, кожна галузь розвивається самостійно, не позичає орнаменту одна у другої. В музеях, де зібрано багато речей, можна прослідити шляхи розвитку кожної окремої галузі орнаментального мистецтва, яка так пристосована до матеріялу,

що її не можна відділити від тої речі і переносити на іншу не з того самого матеріялу.

На наше мистецтво спочатку мало вплив у тому часі вже більш розвинене мистецтво Персії і Візантії, потім бачимо впливи європейського — французького й італійського мистецтва.

Але вплив не є сліпе наслідування. Українські майстри так змінювали чужі впливи і вносили свої індивідуальні риси, що зроблені ними речі набирали українського характеру й іноді тяжко було дослідити, під якими впливами вони зроблені. А далі ми вже бачимо самостійну творчість і розвиток як складових частин елементів орнаменту, так і комбінацію цих елементів; це є самий орнамент, яким прикрашалась річ.

Широкого розвитку українське мистецтво досягло завжди тоді, коли наставала можливість самостійної незалежної творчости, а це було за найбільшого розцвіту державної самостійности України.

Перший блискучий розцвіт нашої культури і мистецтва, це київський період княжої Русі-України. У цім періоді князі будували прекрасні церкви, прикрашені різнокольоровими мармурями-мозайками, розписані фресками з дерев'яною, багатою різьбою і позолотою вівтарів (як Софійський і Михайлівський собори в Києві; чудовий Михайлівський собор, наша гордість і краса, зруйнований большевиками). У Десятинній церкві, від якої лишились тільки розкопки, але й по них видно, яка це була багата будівля; долівка була покладена з мармурових плит із вирізаним орнаментом.

Надзвичайно цінні були прикраси княжих теремів, розписані фресками, оздоблені золотом і каміннями, а також дорогоцінними тканинами, килимами. Княжий і боярський одяги були також незвичайно пишні.

В тих часах у Києві були широко розвинені різні ремесла: золотарські вироби — золото, емаль, перегордчаста чорна тканина вірчистих матерій, килимарство, вишивання (навіть сестра князя Ярослава Анна заснувала таку школу і майстерню).

Орнаменти і малюнки-мініатюри, які при-

крашали наші тогочасні літописи, були мальовані золотом і барвами надзвичайної краси і тонкого майстерного рисунку. По словам літопису наша земля текла “молоком і медом”. Все це з приходом зі сходу татарської навали надовго завмерло. Настала руїна.

Ще деякий час князь Данило Галицький, який збудував у Холмі церкву, пишно прикрашену білим і зеленим холмським каменем, тримався на княжому престолі, але й він мусів піддатись татарам.

Другий блискучий розцвіт мистецтва ми бачимо під час національної боротьби за самостійну Україну Козацької держави і гетьманування Богдана Хмельницького і дальших гетьманів. Треба підкреслити, що це не було якесь нове мистецтво, відірване від наших старих традицій. Це було блискуче продовження і розвиток мистецтва, яке на деякий час задержане, продовжувало традиції київської княжої Русі-України і розвивалось далі; будівництво церковне, світське, засновання шкіл, академій, монастирів все з багатими прикрасами, з різьбою на камені, на дереві, ліпними прикрасами (стокко), книжна графіка, геральдика (герби), різьба на кості (пороховниці) різьблені іконостаси з золотом і дорогоцінними каменями, образи, інші церковні речі, металеві вироби, обгортки на книжки церковного письма, Біблії, прикраса грамот, пишні багаті прикраси одягів гетьманських і козацької старшини, металеві і срібні прикраси кінської зброї, прикраси шабель і іншої козацької зброї золотом, сріблом і камінням.

Будинки козацької старшини були вчисто прибрані тканинами, килимами, стіни розписані фресками з плафонами на стелі: на стінах розвішена дорогоцінна зброя. Почався розцвіт ремісництва, малярства, різне ткацьке ремесло, золотарство і багато інших робітників спеціалістів працювали, щоб задовольнити потреби. Були спеціальні ткацькі майстерні взірчатих тканин, козацьких поясів,

скла, фарфори, глини, кераміки, різьбарства.

В тих часах в Європі панував стиль барокко; він прийшов і в Україну але тут він так змінився, прийняв такі специфічні українські риси, що в історії мистецтва цей стиль має спеціальну назву “козацьке барокко”.

Не тільки козацькі будівлі прикрашались фресками, плафонами, полив'яними кахлями, килимами, збросю, а й доми українських дідичів-хуторян. Також ця традиція мальовання була і в селянських хатах, де дівчина чи молодиця розмальовує велику піч дуже ефектним, стилізованим, переважно квітковим, орнаментом, як і навколо вікон.

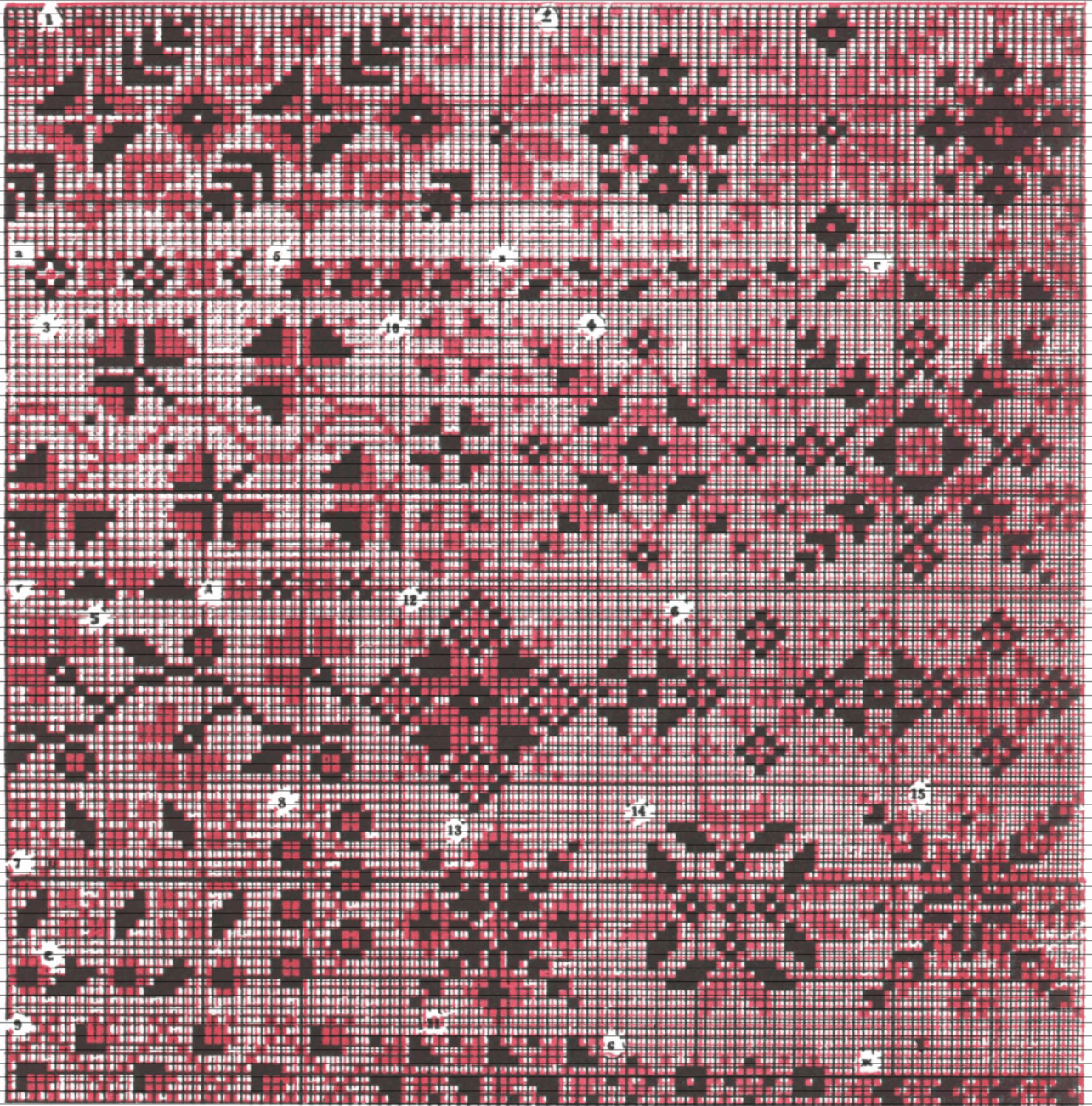
І нарешті третій період буйного розцвіту нашого мистецтва, на жаль, дуже короткий, зв'язаний з пореволюційним (1917 р.) періодом, Центральною Радою, оголошенням вільної незалежної Української Народньої Республіки.

Національне життя кипіло, кожен хто міг, працював для української справи, для української культури. В Києві зібрались найвидатніші українські малярі. Була відчинена українська Державна Академія Мистецтва, з великою кількістю учнів. Справа мистецтва широко розвинулась: друкувались книги з майстерно виконаними обгортками й ілюстраціями. Друкувались гроші Української Народньої Республіки, випущена була серія українських поштових марок, і те і друге по рисунках ліпших майстрів-графіків...

І знову такий блискучий розцвіт був перерваний. Але це не значить, що між цими блискучими періодами підйому — українське мистецтво перестає існувати. Мистецька традиція не переривається, тільки затримується.

І тепер ми бачимо, що видаються книги по мистецтву, альбоми з прекрасними ілюстраціями, світлини з наших музейних збірок. Мистецьке життя не стоїть на місці, а йде вперед і розвивається в усіх галузях!

ВЗОРИ ДО НАРОДНОГО ОДЯГУ

Таблиця ч. I

Пояснення до таблиці ч. I

Числа 1, 2, 3, 4 і 5 можуть бути вишиті на уставці (полицю). Чч. 6, 7, 8 і 9 можуть бути вишиті на підполличчі (верхній частині рукава). Чч. 10 і 11 (гл. нижче). Чч. 12, 13, 14 і 15 це зірки на рукави, при чому комбінувати їх по парах — чч. 12 і 13, або 14 і 15. Як хто хоче мати зірку меншу (їх легко зменшити), може не вишивати останнього квадрата і точки, або ще більше відняти з проміння зірки. Далі ідуть дрібні візерунки за літерами а, б, в, г, д, е, ж. Цими візерунками обшивають лямівку навколо шиї і рукавів.

На запасці (попередниці) нижня поперечна полоса може бути вишита візерунками чч. 1, 2, 3, 4 і 5, друга поперечна полоса чч. 6, 7, 8 і 9, третя чч. 10 і 11, четверта якимсь із дрібних візерунків за поданими літерами.

Радимо притримуватись такої комбінації взорів: геометричний орнамент об'єднувати з геометричним, а ростинний із ростинним. Напр. чч. 1, 2 і 4 на уставку комбінувати з ч. 6 на підполличчя із зірками чч. 12-13 або чч. 14-15 на рукавах, а чч. 3 і 5 на уставку вишивати з чч. 8 і 9 на підполличчя, на рукаві вишивати зірки або продольні полоси (три) з чч. 7, 8 і 9. Тоді підполличчя можна не вишивати, а тільки уставку. В Україні іноді так вишивають.

На запасці (попередниці) комбінація взорів мусить бути така сама. Тому, коли вишиватимемо чотири попередні полоси, то нижня буде чч. 1, 2 або 4, друга ч. 6, третя ч. 10 або 11, а четверта — дрібні візерунки за літерами г, г, ж. А коли візьмемо ростинний орнамент чч. 3, 5 на нижню полосу, то на другу ч. 7, на третю чч. 8, 9, а на четверту за літерами в, е, ж. Якщо запаска з вовняної матерії, то скорше і легше її вишити вовною — настилуванням (гладдю), тоді вона виглядатиме як виткана, тільки треба взяти велику канву і можна навіть сполучити настилування з хрестиковим візерунком чч. 3, 5 — 7, 8, 9, і т. д.

Загалом комбінації орнаментів можуть бути різні, але ліпше придержуватись вище сказаного, себто брати на одну річ або геометричний орнамент, або стилізований квітковий. Ще раз підкреслимо: ніколи не ви-

шивати однакових узорів на уставці, на підполличчі і внизу сорочки, а також мусять бути інші взори на запасці, і всі різні. Український орнамент такий багатий, що не потребує повторення.

Пояснення до таблиці ч. II

Числа 1, 2, 3, 9 і 12 можуть бути вишиті на уставці (полицю). Чч. 3, 4, 10 і 11 можуть бути вишивані на підполличчі (рукаві). Якщо вишивати тільки уставку, а підполличчя не вишивати, то треба брати ширші взори як: 3, 4, 10 і 11. Тоді здовж рукава пустити кілька рядів числа 9, або 13. Вздовж рукава можна вишити взір ч. 6, але додати квіточки, одну за одною рядочком в довжину до кінця рукава, а в ширину 4 чи 5 полосок квіточок --- тоді рукав виглядатиме пишню.

По рукаві можна розкидати зірки чч. 8 і 14 на переміну, або квіти чч. 5 або 15, чи 7 або 15, впродовж рукава одну за одною квітку ч. 5 або ч. 7 і ч. 15.

Літери а, б, в, г, д, е, ж, з, и, й, і, ї, к, л, м, н можна вживати для закінчення взорів на уставці або підполличчі, а зовсім вузькі як: а, б, в, д, и, й, і, ї для лямівки навколо шиї або рукавів. Для дитячої сорочки треба брати вужчі взори для уставки, в залежності від величини сорочки (років дитини), а підполличчя можна зосім не вишивати, як сорочечка мала; по рукаві розкидати зірки, які зменшити, як сказано в таблиці ч. I (відкидаємо зовнішні крайні листочки зірки і лишаємо зовсім маленьку середину), або можемо пустити вздовж рукава вузький візерунок як: е, ж, з або ч. 13.

На запаску на нижню ширшу полосу можна взяти чч. 7, на другу 3, на третю 2, а на четверту одну з полес позначених літерами, тільки таку, щоб узір ішов у два боки, а не в один, наприклад: е, е, ж, з, к (не г. г.). або на нижню ч. 10, другу ч. 9, третю ч. 13, на четверту полосу якийсь взір з літер. Для дитячої запаски брати вужчі полоски як: чч. 1, 2, 9, на нижню, на другу ч. 13, на третю котрусь із літер.

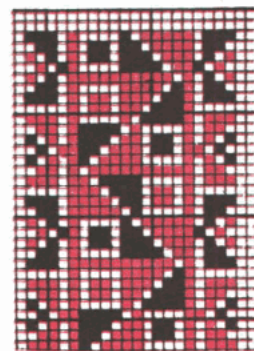
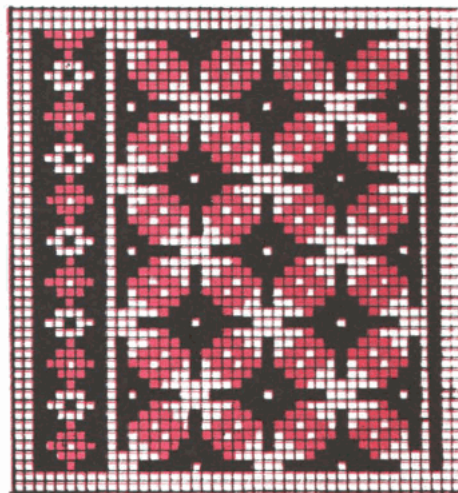
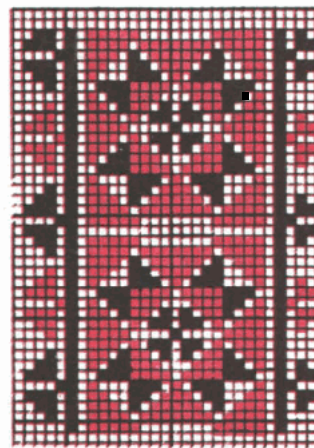
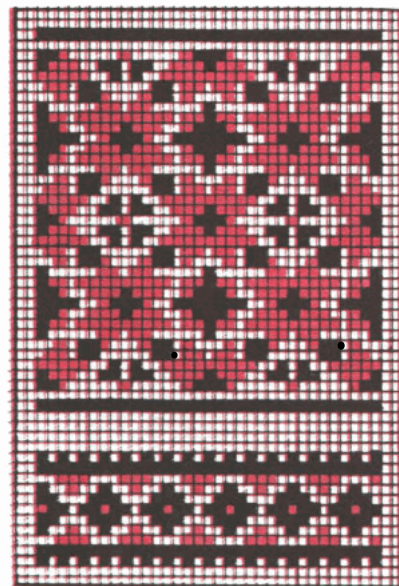
Подолок внизу сорочки можна вишивати кожним узором, тільки таким, що ні на рукаві, ні на запасці ще не вишитий.

ВЗОРИ ДО НАРОДНОГО ОДЯГУ

Таблиця ч. II

ВЗОРИ НА ЧОЛОВЧІ І ЖІНОЧІ СОРОЧКИ

ДЖЕРЕЛА

- Д. Антонович:** Скорочений курс Історії Українського Мистецтва, Прага, 1923 р.
- Проф. Хведір Вовк:** Студії з української етнографії та антропології. Український Видавничий фонд, Прага.
- Amelia Kozinova:** Podkarpatska Rus, Praha, 1922.
- О. Косач (Олена Пчілка):** Українські взори. Друге видання "На чужині", 1947 р.
- В. Щербаківський:** Українське мистецтво, том I, Львів-Київ, 1913 р.
L'Art de l'Ukraine par V. Chterbakivsky.
- Данило Щербаківський:** Українське мистецтво, том 2, Київ-Прага, 1926 р.
L'Art d'Ukraine, Daniel Chterbakivsky, Kiev-Prague.
- М. Грушевський:** Ілюстрована Історія України, Київ-Львів, 1913 р.
- Проф. Рігельман:** Зразки старовинних одягів з подорожі по Україні. Из Украинской Старини. Рисунки академиком С. И. Васильковскаго и Н. С. Самокиша.
- Пояснительный текст проф. Д. И. Еварницкаго, С. Петербург.
-

З подякою підкреслюю, що моїм знанням українського мистецтва зобов'язана Українській Державній Академії Мистецтва в Києві і її професорам — Василеві Григорійовичу Кричевському, Юрієві Нарбутові і Михайлові Бойчукові (всі вони вже не живуть) та Музеям Харкова, Києва, Катеринослава і Львова. А знання української культури і мистецтва завдячую Українському Вільному Університетові в Празі і його професорам — Д. Антоновичеві, В. Залозецькому, В. Щербаківському і В. Біднову.

SUMMARY

This second edition is revised and enlarged by the author. Besides descriptions of national costumes worn by Ukrainian women and girls it includes children's costumes, men's costumes as well as attire from the Cossack era, with a detailed description of each individual item.

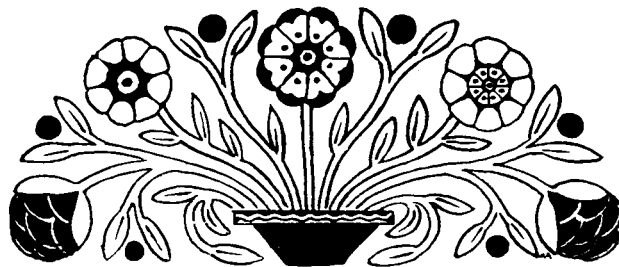
The book contains many detailed illustrations: plachta (a woven skirt), korsetka (a sleeveless coat), krayka (a sash), boots, apron, ribbons, headdress, hairdress, ornaments; men's embroidered shirts, sharyvary (loose trousers), swyta, chumarka, zhupan, kuntush, kyrea (men's overcoats), headwear, etc.

There are three color-plates showing Ukrainian cross-stitch designs.

The last part deals briefly with the historical development of Ukrainian culture from the ancient Kievan epoch up to the 20th century Ukrainian National Republic.

ЗМІСТ

	Стор.		Стор.
Вступ	5	Шапки, капелюхи, брилі	23
Український жіночий народний одяг	5	Чоботи	24
Сорочка	6	Чоловічі одяги козацької доби	24
Плахта	7	Жупан	24
Запаска (попередниця)	7	Кунтуш	25
Пояс	8	Кирея	26
Корсетка	8	Шапки козацької старшини	26
Чоботи	9	Булава, пернач	26
Намисто	9	Жіночі одяги козацької доби	27
Вінок, стрічки, зачіска	10	Зимовий жіночий одяг	28
Крій сорочки	11	Убори голови одружених і старших жінок	30
Крій корсетки	12	Прикраси	31
Дитячий український одяг	14	Дівочий одяг	31
Чоловічий народний одяг	16	Наші традиції	32
Сорочка	16	Взори до народнього одягу, таблиця ч. I	35
Чоловічі шаравари	18	Пояснення до взорів	36
Верхній одяг	20	Взори до народнього одягу, таблиця ч. II	37
Свита (свитка)	21	Взори на чоловічі і хлоп'ячі сорочки	38
Чумарка	22	Джерела	39

8.00